

KUNNEN WIJ MEER DAN DIT?

Speltherapie inzetten bij
voor- en vroegschoolse
educatie om de sociaal-
emotionele ontwikkeling te
stimuleren.

R van den Elsen - 211094

Master speltherapie Christelijke Hogeschool
Ede

Begeleider: A. van den Brink - Karels

Mei 2023

Samenvatting

Dit onderzoek beschrijft het antwoord op de vraag: 'Hoe dragen de therapeutische relatie en ouderbegeleiding bij aan de ondersteuning van de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen met een vve-indicatie die niet, of geen Nederlands, spreken?'. Deze onderzoeksvraag is tot stand gekomen doordat uit de praktijk en eerder onderzoek blijkt dat pedagogisch medewerkers niet voldoende aansluiten bij de behoefte van kinderen met een vve-indicatie, waar de sociaal-emotionele ontwikkeling vaak achter loopt. Ouders en pedagogisch medewerkers kunnen zich inzetten om de sociaal-emotionele ontwikkeling te vergroten, daarvoor hebben ze verschillende vaardigheden nodig. In dit onderzoek is onderzocht of de therapeutische relatie en ouderbegeleiding daarbij kan ondersteunen. Er zijn interviews afgenomen bij twee ouders, vier pedagogisch medewerkers, een vve-coördinator, een vve-cursusleidster en twee speltherapeuten. Daarnaast is een observatie uitgevoerd bij twee pedagogisch medewerkers.

Uit de bevindingen blijkt dat pedagogisch medewerkers de therapeutische relatie tot stand kan brengen door in te spelen op de behoefte van een kind, een band aan te gaan, veiligheid te creëren, en een kind onvoorwaardelijk te accepteren. Daarbij kunnen pedagogisch medewerkers ouders begeleiding in hun opvoedvaardigheden, waarna Met de kennis van pedagogisch medewerkers kunnen ouders beter aansluiten op hun kind. Het belangrijkste is dat ouders onverdeelde aandacht hebben voor hun kind. Dit zorgt ervoor dat kinderen zich gezien voelen en zich kunnen ontwikkel op sociaal-emotioneel gebied.

Daarbij komt vanuit de observatie naar voren dat pedagogisch medewerkers andere vaardigheden benoemen in interviews dan dat ze in de praktijk laten zien. Hier zijn kansen die de pedagogisch medewerkers nog beter kunnen benutten.

Sleutelwoorden: Speltherapie, vve-kinderen, niet of geen Nederlands spreken, ouderbegeleiding, therapeutische relatie.

Abstract:

This study answers the question: 'how does the therapeutic relationship and parental guidance contribute to supporting the social-emotional development of children with a vve-indication who do not speak, or do not speak Dutch?' This research question came about because practice and previous research show that pedagogical workers do not adequately connect to the needs of children with a vve-indication, where social-emotional development often lags behind. Parents and pedagogical workers can contribute to the social-emotional development, however they will need various skills. This study research if the therapeutic relationship and parental guidance can support this.

Interviews have been conducted with two parents, four pedagogical workers, two vve-specialist and two play therapists. The findings indicate that pedagogical workers can establish the therapeutic relationship by responding to a child's needs, establishing a bond, creating a sense of safety, and unconditionally accepting a child. In doing so, pedagogical workers can guide parents in their parenting skills, after which with the knowledge of pedagogical workers, parents can better connect with their child. Most importantly, parent have undivided attention for their child. This ensures that children feel seen and allow them to develop socially and emotionally.

Additionally, the observation reveal that pedagogical workers mention different skills in interviews than they demonstrate in practice. This provides opportunities for pedagogical staff to better utilize their skills.

Key words: Playtherapy, vve-children, do not speak, parent guidance, therapeutic relation.

Inhoudsopgave

SAMENVATTING	2
INHOUDSOPGAVE	3
VOORWOORD	5
1 INLEIDING	6
1.1 WAAROM VOOR- EN VROEGSCHOOISE EDUCATIE	6
1.2 WAT IS HET PROBLEEM?	6
1.3 WAT KAN HELPEN?	7
1.4 PROBLEEMSTELLING	8
1.5 DOELSTELLING	8
2 THEORETISCH KADER	9
2.1 WAT IS VOOR- EN VROEGSCHOOISE EDUCATIE?	9
2.1.1 SOCIAAL-EMOTIELE ONTWIKKELING	10
2.1.2 BEHOEFTE	10
2.2 WAT IS HET PROBLEEM?	11
2.3 WAT KAN HELPEN? 2.3.1 SPELTHERAPIE	11
2.3.2 WERKZAME FACTOREN BINNEN DE SPELTHERAPIE	12
2.3.3 <i>Therapeutische relatie</i>	12
2.3.4 <i>Ouderbegeleiding</i>	13
2.4 ONDERZOEKSVRAAG	13
3 METHODE VAN ONDERZOEK	14
3.1 ONDERZOEKSBENADERING	14
3.2 PROCEDURE	14
3.2.1 <i>Beginfase</i>	14
3.2.2 <i>Respondenten</i>	14
3.2.3 <i>Dataverzameling</i>	15
3.2.4 <i>Analyse</i>	16
3.3 BETROUWBAARHEID EN VALIDITEIT	16
3.3.1 <i>Betrouwbaarheid</i>	16
3.3.2 <i>Validiteit</i>	17
3.4 ETHISCHE OVERWEGINGEN	17
4 RESULTATEN	19
4.1 DE ROL VAN DE PEDAGOGISCH MEDEWERKER	19
4.1.1 <i>Communicatie</i>	19
4.1.2 <i>Behoeftes van de kinderen</i>	20
4.1.3 <i>Ervaring</i>	21
4.2 THERAPEUTISCHE RELATIE	22
4.2.1 <i>Veiligheid en vertrouwen</i>	22
4.2.2 <i>een-op-een aandacht geven</i>	23
4.2.3 <i>Onvoorwaardelijke acceptatie</i>	23
4.2.4 <i>Exploreren</i>	23
4.2.5 <i>Meespelen</i>	23
4.2.6 <i>Affiniteit en bijscholing</i>	24

4.2.7 samenvatting.....	24
4.3 OUDERBEGELEIDING	24
4.3.1 De begeleiding van pedagogisch medewerkers aan ouders.....	24
4.3.2 De begeleiding van ouders aan hun kind.....	25
4.4 OBSERVATIE	27
4.4.1 Communicatie.....	27
4.4.2 Observeren.....	27
4.4.3 Erkenning en complimenten.....	27
4.4.4 Regie	28
4.4.5 Onverdeelde aandacht.....	28
4.4.6 Verwoorden van handelingen.....	28
5 CONCLUSIE.....	29
5.1 ROL VAN DE PEDAGOGISCH MEDEWERKER	29
5.2 THERAPEUTISCHE RELATIE.....	30
5.3 OUDERBEGELEIDING	30
5.4 ONDERZOEKSVRAAG	30
6 DISCUSSIE	32
6.1 METHODOLOGISCHE BEPERKINGEN	32
6.2 INHOUDELIJKE BEPERKINGEN	32
6.3 AANBEVELINGEN.....	33
LITERATUUR.....	34
BIJLAGE 1: PIRAMIDE VAN MASLOW	38
BIJLAGE 2: TOESTEMMINGSFORMULIER.....	39
BIJLAGE 3: INTERVIEWLEIDRAAD OUDERS.....	40
BIJLAGE 4: INTERVIEWLEIDRAAD PEDAGOGISCH MEDEWERKERS.....	42
BIJLAGE 5: INTERVIEWLEIDRAAD WE-COÖRDINATOR.....	44
BIJLAGE 6: INTERVIEWLEIDRAAD WE-CURSUSLEIDSTER.....	46
BIJLAGE 7: INTERVIEWLEIDRAAD SPELTERAPEUTEN	48
BIJLAGE 8: CODESCHEMA	50
BIJLAGE 9: OBSERVATIE.....	52

Voorwoord

Beste lezer,

Voor u ligt het onderzoeksrapport ‘Kunnen we meer dan dit? Speltherapie inzetten bij voor- en vroegschoolse educatie om de sociaal-emotionele ontwikkeling te stimuleren’. Dit onderzoek is uitgevoerd in het kader van de opleiding Master Speltherapie aan de Christelijk hogeschool van Ede.

Van februari 2022 tot mei 2023 is dit onderzoek verricht.

Tijdens mijn opleiding speltherapie ben ik werkzaam in de kinderopvang. Door de studie ging ik anders naar de kinderen van mijn groep kijken, daarbij veranderde mijn visie. Ik bracht de kennis van de opleiding speltherapie mee in de begeleiding van kinderen met een vve-indicatie. Hierdoor werd mijn interesse gewekt om te onderzoeken of delen van speltherapie ook door andere pedagogisch medewerkers ingezet konden worden.

Dit onderzoek is voornamelijk bedoelt voor pedagogisch medewerkers die werkzaam zijn met kinderen die een vve-indicatie hebben en niet, of geen, Nederlands spreken en een meer willen doen dan dat ze al doen.

Vandaar de vraag ‘Kunnen we meer dan dit?’

Ik wil graag alle betrokkenen bedanken voor hun inzet en samenwerking. Deze samenwerking heeft ervoor gezorgd dat dit onderzoek tot stand heeft kunnen komen. Albertine Karels- Van den Brink bedanken voor de fijne begeleiding en ondersteuning tijdens dit traject. Ik heb vaak om hulp kunnen vragen en zij stond altijd voor mij klaar. Daarnaast wil ik alle respondenten bedanken voor hun medewerking. Zij hebben allen tijd vrijgemaakt om mee te werken aan het onderzoek. Daarvan kende sommige mij nog niet en toch maakte ze tijd vrij, daarvoor ben ik dankbaar. Zonder hen kon dit onderzoek niet tot stand komen.

Tot slot wil ik mijn medestudenten bedanken voor het onderlinge vertrouwen en de steun tijdens dit proces.

Ik wens u veel leesplezier toe, daarbij hoop ik u met dit onderzoek meer kennis mee te geven over het implementeren van delen van speltherapie in de kinderopvang.

Romy van den Elsen

Veenendaal, 24 april 2023

1 Inleiding

1.1 Waarom voor- en vroegschoolse educatie

Veel kinderen gaan naar een peuterspeelzaal om zich voor te bereiden op de basisschool. De meeste kinderen beginnen daarna probleemloos op de basisschool. Echter is er ook een groep peuters die meer begeleiding nodig heeft om mee te kunnen in het basisonderwijs. Deze kinderen hebben vaak minder leerkansen gekregen, bijvoorbeeld doordat ouders niet Nederlands zijn en de taal niet kunnen aanbieden. Om te zorgen dat ze deze leerkansen wel krijgen, zodat ze zo goed mogelijk mee kunnen in het basisonderwijs gaan ze naar een peuterspeelzaal die voorschoolse educatie aanbiedt.

In 2021 kregen 57.900 kinderen in Nederland een voor- en vroegschoolse educatie programma (vve) aangeboden (Nederlands Jeugdinstituut, z.d.). In de gemeente Utrecht waren dat 1 op de vijf kinderen met een leeftijd tussen de 2,5 en 4 jaar. Deze kinderen komen volgens de Gemeentelijke Gezondheidsdienst (GGD) in aanmerking voor een vve-indicatie doordat sprake is van een taalachterstand, een thuisomgeving waar weinig Nederlands wordt gesproken of een ouder een niet-Nederlandse achtergrond heeft. Ook kinderen met psychosociale problemen kunnen een vve-indicatie krijgen (Velsink, 2015).

Wanneer de indicatie is afgegeven door de GGD, kunnen ouders op zoek gaan naar een vve-aanbieder. Vve-groepen bestaan uit maximaal zestien kinderen die doorgaans door twee pedagogisch medewerkers worden begeleid. De pedagogisch medewerkers hebben minimaal een opleiding op mbo-3-niveau en een vve-cursus afgerond. Het vve-programma is gericht op kinderen die risico lopen op een ontwikkelingsachterstand. Het doel is om de ontwikkelingsachterstand zo veel mogelijk te beperken voordat het kind naar de basisschool gaat. Dit wordt gedaan door kinderen verschillende vaardigheden aan te leren die nodig zijn om zo goed mogelijk mee te kunnen komen in het basisonderwijs (Nederlands Jeugdinstituut, z.d.). Er is aandacht voor begeleid spelen, taalspelletjes, voorlezen, tekenen, luisteren, zingen en bewegen.

Vve kan een ontwikkelingsachterstand voorkomen en zorgt ervoor dat het algemeen opleidingsniveau op latere leeftijd met vijf procent wordt verhoogd (Kerckhaert, & Alvarez, 2017). Dit komt doordat het vve-programma zich richt op het vergroten van sociale en cognitieve vaardigheden, de beheersing van de Nederlandse taal en de wereldoriëntatie van het kind.

Ook voor ouders is het van belang dat hun kinderen naar een voorschoolse aanbieder gaan. Ouders krijgen namelijk een ouderprogramma aangeboden, wanneer het kind 3 jaar is (Velsink, 2015). Het vve-ouderprogramma organiseert bijeenkomsten en is bedoeld om ouders te betrekken bij het leerproces van hun kind. Daarnaast om ouders te voorzien van informatie en vaardigheden om de ontwikkeling van hun kind te ondersteunen. Ouders hebben namelijk de primaire rol in het leven van hun kind, daarom is het belangrijk om ouders te ondersteunen in de opvoeding.

1.2 Wat is het probleem?

Hoewel het vve-programma vele voordelen belooft, is er ook kritiek omdat het in de praktijk niet altijd aansluit op de behoeftes van kinderen met een ontwikkelingsachterstand (Velsink, 2015). Pedagogisch medewerkers moeten zich namelijk richten op lesprogramma's en doelen die afgevinkt moeten worden, waardoor ze gericht zijn op 'schoolse' activiteiten die de taalbeheersing en de rekenvaardigheden stimuleren. Terwijl er minder aandacht wordt besteed aan het spelende kind, het welbevinden en de sociaal-emotionele ontwikkeling van de kinderen (Pietersen, 2014). Een kind moet zich echter eerst veilig en vertrouwd voelen, voordat de taal- en spraakontwikkeling gestimuleerd kan worden (Overveld, 2017). Daarbij spreken de meeste kinderen met een vve-indicatie niet, of geen Nederlands, waardoor een pedagogisch medewerker met taal weinig tot geen aansluiting kan vinden (Velsink, 2015).

Bovendien krijgen pedagogisch medewerkers tijdens hun opleiding beperkt aandacht voor het bevorderen van het welbevinden, de sociaal-emotionele ontwikkeling en interactieve vaardigheden. De nadruk ligt voornamelijk op de

praktische zorg voor kinderen, waardoor ze zich handelingsverlegen voelen bij de andere doelen van de vve, zoals het stimuleren van de sociaal-emotionele ontwikkeling, het opbouwen van een band en het creëren van veiligheid (Driessen et al., 2015).

Gezien het aantal kinderen met een vve-indicatie is het van belang om hen de ondersteuning te bieden die nodig is om eventuele achterstanden te minimaliseren, voordat zij naar de basisschool gaan (Velsink, 2015). Hiervoor zal het vve-programma zorgvuldig moeten worden gevolgd en is het belangrijk dat een kind zich veilig en vertrouwd voelt bij de pedagogisch medewerkers. Echter, in de praktijk geven pedagogisch medewerkers aan dat het bieden van deze ondersteuning niet altijd mogelijk is. Het geven van individuele aandacht kan lastig zijn wanneer één pedagogisch medewerker per acht kinderen aanwezig is en de groep kan oplopen tot zestien kinderen (Driessen et al., 2015). Dit is problematisch, aangezien individuele aandacht en het gevoel van veiligheid bevorderlijk is voor de sociaal-emotionele ontwikkeling, die de basis vormt voor de algehele ontwikkeling (Noordzij, 2019).

Verder volgen ouders van kinderen met een vve-indicatie, een vve-ouderprogramma, maar dit wordt pas aangeboden wanneer hun kind drie jaar oud is. Hierdoor kunnen ouders dit programma maar een jaar volgen, in totaal acht bijeenkomsten (Nederlands Jeugdinstituut, z.d.). Dit programma is voornamelijk gericht op de taalontwikkeling en er is weinig ruimte voor opvoeding- en ontwikkelingsvraagstukken, terwijl ouders behoefte hebben aan ondersteuning, advies en concrete handvatten om effectief met hun kind om te kunnen gaan (Driessen et al., 2015). Ze willen graag begrijpen hoe ze hun kind kunnen stimuleren en begeleiden in de ontwikkeling, maar krijgen hierin weinig ondersteuning. Hierdoor beschikken ouders vaak niet over de juiste vaardigheden om optimaal bij hun kind aan te kunnen sluiten (Nederlands Jeugdinstituut, z.d.).

1.3 Wat kan helpen?

Onderzoek in de Amerikaanse literatuur (Clack et al., 2010) toont aan dat speltherapie een positieve impact heeft in de kinderopvang, vooral bij het bevorderen van de algemene en sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen met een ontwikkelingsachterstand. In Amerika wordt de kinderopvang gebruikt als een speciale omgeving die volledig is ingericht om de ontwikkeling van kinderen te stimuleren. Hierbij staat het spelende kind centraal (Pietersen, 2014).

Aangezien pedagogisch medewerkers zich vaak handelingsverlegen voelen bij kinderen die niet, of geen Nederlands spreken, kunnen bepaalde aspecten van speltherapie ondersteuning bieden. Speltherapie is specifiek gericht op het tot stand brengen van contact via spel in plaats van door verbale communicatie (Landreth, 2012). Daarnaast kan speltherapie geïntegreerd worden in het vve-programma om de nadruk te leggen op spelenderwijs leren in plaats van het meer 'schoolse' leren zoals momenteel wordt toegepast (Pietersen, 2014). De manier waarop speltherapie precies een rol kan spelen binnen de vve, is echter nog niet duidelijk.

Een therapeutische relatie opbouwen is een essentieel onderdeel van het speltherapeutische proces, waarbij de speltherapeut een vertrouwensband opbouwt met een kind (Landreth, 2012). Hierdoor creëert de therapeut een veilige en ondersteunende omgeving, waar een kind zich kan ontwikkelen. De therapeutische relatie is gebaseerd op vertrouwen en wordt opgebouwd doordat de speltherapeut het kind ziet, echt luistert, beschikbaar is, het kind volgt, onvoorwaardelijk accepteert en mentaliseert, het vermogen in te leven in de gevoelens en gedachten van de ander (Brunsmann & Kluin-Haster, 2019).

Bovenstaande elementen van de therapeutische relatie kunnen mogelijk ingezet worden door de pedagogisch medewerker om een vertrouwensrelatie op te bouwen met het kind. Waardoor de pedagogisch medewerker adequaat inspeelt op de behoefte van veiligheid en welbevinden bij kinderen die niet, of geen Nederlands spreken. Waarmee de handelingsverlegenheid van de pedagogisch medewerker kan worden verminderd.

Ouderbegeleiding is een belangrijk aspect van speltherapie, omdat ouders een essentiële rol spelen in de ontwikkeling en het welzijn van hun kinderen (Bratton et al., 2005). De speltherapeut werkt nauw samen met ouders om hen te ondersteunen bij het begrijpen van hun kind en hen aan te leren adequaat in te spelen op de

behoefte, zodat speel- en communicatiemogelijkheden ook thuis worden versterkt. Ook kan de speltherapeut ouders ondersteunen in de vragen en zorgen die ze hebben.

Het doel van ouderbegeleiding binnen speltherapie is dat ouders een actieve rol kunnen spelen in het bevorderen van de sociaal-emotionele groei en het welzijn van hun kind, waardoor positieve veranderingen zowel binnen als buiten de therapieruimte zich voordoen.

Het vve-ouderprogramma sluit, volgens ouders, vaak niet aan op de behoeftes, wat resulteert in een lage ouderbetrokkenheid (Nederlands Jeugdinstituut, z.d.). Als pedagogisch medewerkers de ontwikkeling van kinderen met een vve-indicatie stimuleren, maar deze in de thuissituatie niet wordt voortgezet, kan het kind moeite hebben om de veranderingen te behouden. Daarom is het van belang dat pedagogisch medewerkers ouders actief betrekken en hen ondersteunen bij het begrijpen van het belang van hun rol in de ontwikkeling van hun kind.

Het is relevant om te onderzoeken hoe ouderbegeleiding ingezet door de pedagogisch medewerker aan ouders, binnen het vve-programma kan bijdragen aan de sociaal-emotionele ontwikkeling van een kind, met een vve-indicatie die niet, of geen Nederlands, spreekt.

Vanuit eerder onderzoek wordt verwacht dat pedagogisch medewerkers ouders kunnen begeleiden om zo beter aan te sluiten bij hun kind en de sociaal-emotionele ontwikkeling te stimuleren (Van den Bosch, 2006).

Pedagogisch medewerkers kunnen kennis delen met ouders, vaardigheden aanreiken en samen sparren over de beste ondersteuning voor het kind.

1.4 Probleemstelling

Vve wordt ingezet om kinderen met een verhoogd risico op een ontwikkelingsachterstand te ondersteunen.

Pedagogisch medewerkers ervaren echter handelingsverlegenheid in de begeleiding van kinderen met een vve-indicatie die niet, of geen Nederlands, spreken. Hoewel het vve-programma op zichzelf adequaat lijkt, is het in de praktijk een uitdaging voor pedagogisch medewerkers om de essentiële elementen, zoals creëren van veiligheid en het geven van individuele aandacht effectief over te brengen. Bovendien beschikken ze over onvoldoende vaardigheden om de doelgroep te begeleiden in de sociaal-emotionele ontwikkeling, terwijl dit de basis vormt voor de algehele ontwikkeling (Overveld, 2017).

Het vve-ouderprogramma sluit onvoldoende aan op de behoeftes van ouders, waardoor ouders zich niet betrokken voelen bij de ontwikkeling van hun kind. Het ontbreken van effectieve ouderbegeleiding belemmert de vaardigheden van ouders die ze nodig hebben om aan te kunnen sluiten bij de behoefte van hun kind.

1.5 Doelstelling

Het doel van dit onderzoek is om te onderzoeken hoe pedagogisch medewerkers de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen met een vve-indicatie die niet, of geen Nederlands spreken, kunnen bevorderen door de inzet van elementen van de therapeutische relatie. De resultaten van dit onderzoek zullen pedagogisch medewerkers concrete handvatten bieden om delen van de therapeutische relatie effectief toe te passen en zo de sociaal-emotionele ontwikkeling van deze kinderen te bevorderen, waardoor hun handelingsverlegenheid wordt verminderd.

Daarnaast beoogt het onderzoek pedagogisch medewerkers in staat te stellen ouders te begeleiden en te ondersteunen in hun rol als primaire verzorgers, zodat ouders de benodigde vaardigheden krijgen om de sociaal-emotionele ontwikkeling van hun kind te bevorderen.

Bovenstaande heeft geleid tot de volgende onderzoeksvraag: 'Hoe kan speltherapie bijdragen aan de begeleiding door pedagogisch medewerkers bij het ondersteunen van de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen met een vve-indicatie die niet, of geen Nederlands, spreken?'

2 Theoretisch kader

In het theoretisch kader is de onderzoeksvraag verkend in de literatuur. Dit is gedaan om inzicht te krijgen in de verschillende aspecten. Allereerst is ingegaan op de gewenste situatie binnen vve, vervolgens wat het probleem is, waarna gekeken wordt welke factoren van speltherapie helpend kunnen zijn.

2.1 Wat is voor- en vroegschoolse educatie?

Vve is bedoeld voor kinderen, tussen 2,5 en vier jaar, waarvan verwacht wordt dat zij een achterstand ontwikkelen. Dit kan een achterstand in de taalvaardigheden, cognitieve of sociaal-emotionele ontwikkeling zijn. Om de achterstand zoveel mogelijk te beperken, krijgen kinderen extra begeleiding in de vorm van vve (kinderopvang totaal, z.d.).

De kinderopvang is een speciale plek waar de specifieke behoeftes van kinderen in gedachten gehouden worden (Carton, 1981). Er worden bijvoorbeeld hoeken ingericht om de verschillende ontwikkelingsgebieden van een kind te stimuleren, zoals een leeshoek om de taal te stimuleren, een huishoek om de 'echte wereld' na te spelen en zo sociale vaardigheden aan te leren en een spelletjeskast, waarmee de cognitieve ontwikkeling wordt gestimuleerd. Daarbij zijn pedagogisch medewerkers aanwezig die begeleiding bieden.

Vve-groepen bestaan maximaal uit zestien kinderen, die doorgaans door twee pedagogisch medewerkers worden begeleid. In het gunstigste geval zijn de groepen minder vol, waardoor ieder kind voldoende aandacht krijgt. Daarbij is de verhoudingen tussen kinderen met en zonder vve in balans, zodat de vve kinderen kunnen leren van kinderen die verder zijn in de ontwikkeling (Driessen et al., 2015).

De pedagogisch medewerkers die met kinderen met een vve-indicatie werken, hebben een vve-cursus gevolgd. In deze cursus krijgt de pedagogisch medewerker de benodigde vaardigheden aangereikt om aan te sluiten bij de natuurlijke nieuwsgierigheid van een peuter (Michelledenooijer.nl, z.d.). Verschillende programma's zijn erkend als vve-programma, zoals Uk & Puk, Piramide en Kaleidoscoop. Dit zijn educatieve programma's die zich richten op het stimuleren van de ontwikkeling van peuters en het voorkomen of aanpakken van een ontwikkelingsachterstand (Nederlands Jeugdinstituut, z.d.). De programma's geven op gestructureerde en samenhangende wijze een handreiking om de taal- en rekenvaardigheden en de sociaal-emotionele ontwikkeling van de kinderen te stimuleren. Dit zou op een uitdagende en speelse manier worden gedaan. De rol van de pedagogisch medewerker is hierbij belangrijk. De pedagogisch medewerker moet een veilige en stimulerende omgeving creëren voor de kinderen, waar ze worden ondersteunt in de ontwikkeling en gestimuleerd in het aangaan van sociale interacties.

Pedagogisch medewerkers spelen een essentiële rol in het bevorderen van de ontwikkeling en het welzijn van kinderen (Zwijzen, 2019). Ze leren kinderen belangrijke vaardigheden, zoals het aangaan van interactie, het uiten van zichzelf en het omgaan met anderen. Deze vaardigheden zijn met name relevant voor kinderen met een vve-indicatie die niet, of geen Nederlands spreken, omdat ze cruciaal zijn voor hun sociaal-emotionele ontwikkeling. Goede communicatie vindt plaats wanneer er een interactie plaatsvindt, waarbij een persoon iets zegt, zendt, en een andere persoon dit ontvangt en er vervolgens inhoudelijk op reageert (Strik & Schoemaker, 2018).

Het is wenselijk dat de interactie met het kind wordt vormgegeven aan de hand van de drie V's: verkennen, verbinden en verrijken (De Haan, 2012). **Bij de vve-cursus leren pedagogisch medewerkers hoe ze dit in kunnen zetten.** Bij het verkennen observeert de pedagogisch medewerker het kind om te achterhalen wat het kind al weet, waar het zich bevindt in zijn ontwikkeling en waar zijn interesses liggen. Dit helpt om te bepalen wat de volgende uitdagende stap kan zijn. Vervolgens is het belangrijk dat de pedagogisch medewerker zich verbindt met het kind door aan te sluiten bij zijn interesses. Hierbij is het belangrijk dat de pedagogisch medewerker niet dominant is, maar het kind laat leiden. Ten slotte komt de verrijking, waarbij het spel naar een hoger niveau wordt gebracht, door bijvoorbeeld nieuwe materialen te introduceren.

Spelen op de kinderopvang is een groot onderdeel van de dagelijkse activiteiten. Het biedt kinderen de mogelijkheid om te ontdekken, te leren en te groeien. Door middel van spelen kunnen kinderen hun creativiteit, verbeeldingskracht en sociale vaardigheden ontwikkelen. Wanneer spel bij kinderen moeilijk op gang komt, richt de pedagogisch medewerker de aandacht, binnen de vve, op begeleiding, met als doel de kinderen weer de regie te geven binnen hun spel. Dit doen ze ook aan de hand van de drie V's. Goede begeleiding bevordert het spelproces, wat een positieve invloed heeft op de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind (Wij-leren, 2019).

2.1.1 Sociaal-emotionele ontwikkeling

Het stimuleren van de sociaal-emotionele ontwikkeling is een belangrijk doel binnen de vve, aangezien dit de basis vormt voor de algehele ontwikkeling (Carter et al., 2004). De sociaal-emotionele ontwikkeling omvat het vermogen van een kind om met zichzelf en anderen om te gaan (Wij-Leren, z.d.). Het stelt het kind in staat om zelfinzicht te krijgen, zijn gevoelens te begrijpen en een eigen persoonlijkheid te ontwikkelen, terwijl het ook leert om rekening te houden met anderen (Gezonde Kinderopvang, z.d.). Er wordt aandacht besteed aan de ontwikkeling van emoties, een zelfbeeld en temperament. Een goede ondersteuning van deze ontwikkeling resulteert in minder gedrags- en emotionele problemen en betere leerprestaties bij kinderen (Clack et al., 2010). Wanneer de taalontwikkeling vertraagd is, kan dit de ontwikkeling van sociale en emotionele vaardigheden belemmeren (Carter et al., 2004). Het welzijn op sociaal gebied is dus van belang en moet worden verzekerd voordat andere ontwikkelingsgebieden, zoals cognitieve en creatieve ontwikkeling, kunnen worden aangepakt (Deley, 2004; Overveld, 2017).

De sociaal-emotionele ontwikkeling wordt voornamelijk beïnvloed door de primaire verzorgers, vaak de ouders (Zwiep, 2004). Pedagogisch medewerkers worden ook beschouwd als primaire verzorgers, omdat zij gedurende een groot deel van de dag de zorg en begeleiding van kinderen op zich nemen. Het is daarom van belang dat zowel ouders als pedagogisch medewerkers aandacht besteden aan de sociaal-emotionele ontwikkeling en bijdragen aan het gevoel van veiligheid, zelfvertrouwen bij kinderen en het aangaan van sociale interacties (Overveld, 2017).

Om op sociaal-emotioneel gebied te kunnen functioneren, is het belangrijk om sociaal-emotioneel competent te zijn oftewel het vermogen hebben om een taak met de juiste kennis en vaardigheden uit te oefenen (Van der Ploeg, 2019). Sociaal-emotionele vaardigheden zijn van groot belang in de ontwikkeling van ieder kind. Hieronder volgt een overzicht van sociaal-emotionele vaardigheden waar pedagogisch medewerkers zich op kunnen richten om kinderen sociaal-emotioneel competent te maken (Onderwijskennis.nl, z.d.):

- Positieve relaties met leeftijdsgenoten opbouwen en onderhouden.
- Gevoelens en emoties beheersen en kunnen communiceren naar anderen.
- Gedrag en emoties van anderen kunnen inschatten.

2.1.2 Behoeftes

Om een gezonde ontwikkeling te bevorderen, hebben kinderen verschillende basisbehoeftes die vervuld moeten worden zoals, eten, drinken en slaap (Kind & Gezin, z.d.; Maslow, 1943). Daarnaast zijn er secundaire behoeftes die cruciaal zijn voor de sociaal-emotionele ontwikkeling, zoals genegenheid, veiligheid, erkenning en bevestiging. In de behoeftepiramide van Maslow (1943), zie bijlage 1, wordt weergegeven welke behoeftes kinderen hebben en in welke volgorde deze optreden. Het is van belang om eerst aan de basisbehoeften te voldoen voordat er aandacht kan worden besteed aan behoeftes zoals veiligheid, sociaal contact, eigenwaarde en erkenning, en uiteindelijk zelfontplooiing. Kinderen willen namelijk het gevoel hebben dat ze van betekenis zijn voor anderen en geaccepteerd worden zoals ze zijn.

Het is van belang dat de behoeftes van kinderen gezien en gehoord worden, omdat anders overlevingsgedrag kan ontstaan (Franssen, z.d.). Als ouders of verzorgers herhaaldelijk de behoeftes van kinderen niet opmerken, ontbreekt de ondersteuning voor de gevoelens en verlangens van het kind, en leren kinderen hun behoeftes te

negeren. Hierdoor ontwikkelen kinderen strategieën tijdens hun kindertijd die ze later in het leven gebruiken om deze gevoelens te vermijden. Als kind moet daarom de basis worden gelegd in het leren omgaan met de eigen gevoelens en behoeftes om tot een gezonde sociaal-emotionele ontwikkeling te komen (Grenswijs, z.d.). Ouders en pedagogisch medewerkers kunnen een kind hierin ondersteunen.

2.2 Wat is het probleem?

Bovenstaande beschrijving geeft het ideaal weer van een vve-programma, waarbij aandacht wordt besteed aan de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen en het vervullen van hun behoeftes. Het belang van het ondersteunen van sociaal-emotionele competenties en het bieden van erkenning en bevestiging worden benadrukt. Echter, blijkt dit in de praktijk niet altijd haalbaar, waardoor het doel om kinderen binnen anderhalf jaar zodanig in hun ontwikkeling te stimuleren dat ze met voldoende capaciteiten kunnen instromen op de basisschool, complex is.

Er zijn verschillende redenen waarom het ideaal van het vve-programma niet altijd wordt gerealiseerd. Allereerst ervaren pedagogisch medewerkers een handelingsverlegenheid bij het werken met kinderen die niet, of geen Nederlands, spreken. De gevolgde opleiding richt zich hoofdzakelijk op verbale communicatie, maar deze benadering sluit mogelijk niet goed aan bij de specifieke behoeftes van deze doelgroep (Velsink, 2015). Hoewel de vve-cursus meer aandacht besteedt aan de behoeftes van deze kinderen en het stimuleren van hun sociaal-emotionele ontwikkeling, wordt dit in de praktijk nauwelijks weerspiegeld.

Daarnaast hebben pedagogisch medewerkers vaak te maken met een grote groep kinderen waarvoor ze verantwoordelijk zijn. Met één pedagogisch medewerker per acht kinderen is individuele aandacht moeilijk te realiseren (Driessen et al., 2015). Hierdoor kan het lastig zijn om effectief aan te sluiten bij de behoeftes van elk kind. In de praktijk richten pedagogisch medewerkers zich voornamelijk op het managen van de groep als geheel, waardoor de specifieke vaardigheden die nodig zijn om effectief met deze doelgroep te werken, naar de achtergrond kunnen verdwijnen.

Daarbij is het een enorme uitdaging wanneer een pedagogisch medewerker zich inzet om de ontwikkeling van een kind te stimuleren, maar deze inspanningen niet worden voortgezet in de thuissituatie (Kerckhaert, & Alvarez, 2017). De betrokkenheid en consistentie van ouders en verzorgers spelen een grote rol bij het bevorderen van de ontwikkeling van het kind. Het is van belang dat er zowel thuis als op de opvang adequaat wordt ingespeeld op de behoeftes en ontwikkeling van het kind.

Ouders die deelnemen aan een vve-ouderprogramma geven aan dat het programma niet goed aansluit op hun behoeftes. Het programma is voornamelijk gericht op het stimuleren van de taalontwikkeling van het kind, maar ouders geven aan dat ze graag meer begeleiding zouden willen ontvangen bij opvoedvraagstukken (Driessen et al., 2015). Ze hebben behoefte aan ondersteuning en advies op het gebied van opvoeding en willen concrete handvatten krijgen om effectiever met hun kind om te gaan.

2.3 Wat kan helpen?

2.3.1 Speltherapie

Speltherapie is een vorm van non-directieve psychotherapie, waarbij spel wordt ingezet om een kind en zijn leefwereld te leren begrijpen (NVVS, z.d.). Daarbij wordt het kind bij problemen, innerlijke conflicten, trauma en sociaal-emotionele moeilijkheden ondersteund (Helwegen, 2014). De therapie vindt plaats in een spelkamer die zo is ingericht dat het kind geprikkeld wordt en de vrijheid voelt om te doen wat het wil of nodig heeft. Spel wordt gezien als de taal van het kind en wordt door speltherapeuten ingezet als communicatiemiddel (Landreth, 2012). Bij de vve-doelgroep is het verbale vermogen nog beperkt, waardoor spel als non-verbale vorm van communicatie ingezet kan worden om aan te sluiten bij de ontwikkeling van het kind (Topham & Van Fleet, 2011).

De speltherapeut werkt vanuit een cliëntgerichte benadering. Dit doet de speltherapeut door het kind de regie te geven, hem te volgen en op zijn behoeftes af te stemmen (Axline, 1989). Hierdoor krijgt een kind binnen spel de mogelijkheid tot expressie en exploratie, waarbij het op sociale en emotionele wijze kan groeien. Daarnaast biedt speltherapie het kind de mogelijkheid om zich te uiten en zijn eigen gevoelens, gedrag en gedachten te verkennen. Het kind krijgt de kans om controle te ervaren in het omgaan met de wereld waarin het leeft (Helwegen, 2014). Binnen de cliëntgerichte benadering is het van belang dat het kind zichzelf mag zijn en de speltherapeut hem onvoorwaardelijk accepteert (Groothoff et al., 2010). Een kind kan zich namelijk niet optimaal ontwikkelen wanneer hij zich niet veilig voelt (Overveld, 2017). Wanneer het gevoel van veiligheid is bereikt, kan gekeken worden naar de algemene ontwikkeling en welke groeimogelijkheden er zijn.

Ook binnen de vve is het belangrijk dat een kind zichzelf mag zijn en expressie- en exploratiemogelijkheden krijgt, zodat het de wereld kan ontdekken en zich hierbinnen kan verhouden (Driessen, 2015). Elementen van speltherapie zou door de pedagogisch medewerker dan ook ingezet kunnen worden om de vve-kinderen te ondersteunen in de sociaal-emotionele ontwikkeling.

2.3.2 Werkzame factoren binnen de speltherapie

2.3.3 Therapeutische relatie

Voor het al dan niet slagen van de therapie, is de kwaliteit van de therapeutische relatie van groot belang (Brunsmann, & Kluin-Haster, 2019; Groothoff et al., 2010). Een goede therapeutische relatie wordt zelfs gezien als een voorwaarde voor het slagen van de therapie. Bij speltherapie bouwt de therapeut een positieve vertrouwensband op met het kind, waarbij de nadruk ligt op het creëren van een gevoel van veiligheid (Reefhuis et al., 2019). De therapeut bouwt een therapeutische relatie op door een cliëntgerichte houding aan te nemen, waarbij hij het kind volgt, onvoorwaardelijk accepteert en laat zijn zoals het is (Landreth, 2012).

Belangrijke elementen voor een goede therapeutische relatie zijn de werkzame factoren, zoals benoemd door Brunsmann & Kluin-Haster (2019):

- het kind zien
- luisteren
- beschikbaar zijn
- het kind volgen en laten exploreren
- onvoorwaardelijke acceptatie
- mentaliseren

Het aangaan van een goede relatie met kinderen in de opvang is essentieel voor het welzijn en de ontwikkeling van het kind. Hoewel pedagogisch medewerkers geen therapeutische interventies uitvoeren, kunnen ze de principes van een goede therapeutische relatie wel benutten om een veilige en vertrouwde omgeving te creëren waarin kinderen zich optimaal kunnen ontwikkelen. Door een kind echt te zien en te erkennen kunnen pedagogisch medewerkers een positieve en ondersteunende relatie met het kind opbouwen en zo de sociaal-emotionele ontwikkeling bevorderen (Overveld, 2017). Het is echter belangrijk op te merken dat de toepassing van therapeutische principes in de kinderopvang context specifieke training en begeleiding zal vereisen, aangezien pedagogisch medewerkers geen therapeuten zijn. Wellicht kan een speltherapeut hierin begeleiding geven, met name wanneer het gaat om het toepassen van therapeutische principes bij kinderen die niet, of geen Nederlands, spreken. Op deze manier kunnen pedagogisch medewerkers hun handelingsverlegenheid verminderen en adequaat omgaan met de uitdagingen die zij tegenkomen bij de begeleiding van deze doelgroep. Dit onderzoek belicht de mogelijke speltherapeutische interventies die pedagogisch medewerkers kunnen inzetten bij het begeleiden van deze kinderen.

2.3.4 Ouderbegeleiding

Binnen speltherapie is het gebruikelijk dat de speltherapeut niet alleen het kind begeleidt, maar ook de ouders begeleidt. Ouderbetrokkenheid speelt een belangrijke rol bij het succes van speltherapie, waarbij positieve ouderbetrokkenheid inhoudt dat ouders actief deelnemen aan het proces, er communicatie plaatsvindt tussen speltherapeut en ouders, en ouders hun kind ondersteunen in de ontwikkeling (Bratton et al., 2005; Nederlands Jeugdinstituut, z.d.). Tijdens ouderbegeleiding wordt geprobeerd een 'goed-genoeg-ouderschap' te ontwikkelen, waarbij ouders worden begeleid door de speltherapeut om zo goed mogelijk aan te sluiten bij de behoeftes van hun kind (Groothoff et al, 2010). Beperkte wetenschappelijke onderbouwing bestaat over de specifieke invulling van ouderbegeleiding binnen speltherapie.

In het vve-programma volgen ouders een ouderprogramma dat zich voornamelijk richt op het stimuleren van de (taal)ontwikkeling van het kind. Er is echter weinig aandacht voor opvoedvragen en de sociaal-emotionele ontwikkeling, waar ouders, zo zeggen ze zelf, wel behoefte aan hebben. De betrokkenheid van ouders bij de ontwikkeling van hun kind is van belang voor een langdurige invloed op de groei, ontwikkeling en welzijn van hun kind (Maaskant, 2021). Wanneer ouders actief betrokken zijn bij het ontwikkelingsproces worden de kansen op een positieve ontwikkeling op de lange termijn vergroot.

Het vve-ouderprogramma lijkt mogelijk niet voldoende aan te sluiten bij de vaardigheden die ouders nodig hebben om hun kinderen te ondersteunen in hun ontwikkeling (Schaeffers, 2019). Wanneer zowel de pedagogisch medewerkers als ouders samenwerken en op één lijn zitten, kunnen ze een sterke ondersteunende omgeving creëren voor het kind. Pedagogisch medewerkers kunnen ouders mogelijk ondersteunen en begeleiden bij het versterken van hun opvoedvaardigheden, vergelijkbaar met de ouderbegeleiding die wordt toegepast in speltherapie. Door pedagogisch medewerkers handvatten te laten beiden aan ouders en hen te ondersteunen bij het begrijpen en stimuleren van de sociaal-emotionele ontwikkeling van hun kinderen, zullen ouders in staat zijn positieve invloed uit te oefenen op de ontwikkeling van hun kinderen.

2.4 Onderzoeksvraag

In dit onderzoek staat de volgende vraag centraal: 'Hoe kan speltherapie bijdragen aan de begeleiding, door pedagogisch medewerkers, bij de ondersteuning van de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen met een vve-indicatie die niet, of geen Nederlands, spreken?'

Om deze onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden, worden de volgende drie deelvragen onderzocht:

1. 'Hoe kunnen pedagogisch medewerkers bijdragen aan de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen met een vve-indicatie die niet, of geen Nederlands, spreken?'
2. 'Hoe kunnen elementen van de therapeutische relatie, uit speltherapie, ingezet door de pedagogisch medewerker, bijdragen aan de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen met een vve-indicatie die niet, of geen Nederlands, spreken?'
3. 'Welke rol hebben ouders en pedagogisch medewerkers in het bijdragen aan de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen met een vve-indicatie die niet, of geen Nederlands, spreken?'

3 Methode van onderzoek

In dit hoofdstuk wordt de onderzoeksmethode toegelicht. Er wordt ingegaan op hoe de data zijn verzameld en geanalyseerd en welke respondenten zijn benaderd. Daarnaast wordt beschreven op welke wijze betrouwbaarheid en validiteit gewaarborgd zijn. Ook worden de ethische overwegingen weergegeven.

3.1 Onderzoeksbenadering

Voor het verzamelen en analyseren van de data is gekozen voor een kwalitatieve benadering (Van der Donk & Van Lanen, 2015). Bij een kwalitatief onderzoek staat de beleving van de respondenten centraal (Verhoeven, 2018). De verschillende ervaringen worden met elkaar vergeleken om eventuele overeenkomsten te vinden. Hierbij wordt gebruikgemaakt van dataverzameling met een 'open' karakter. Dit houdt in dat de antwoordmogelijkheden niet vooraf zijn opgesteld, maar respondenten in eigen bewoordingen inbreng hebben.

De uitkomsten van de kwalitatieve benadering worden op een beschrijvende manier weergegeven. Hiermee wordt antwoord gegeven op de deelvragen en de onderzoeksvraag.

3.2 Procedure

In deze paragraaf wordt beschreven hoe het onderzoek is verlopen en welke stappen zijn genomen.

3.2.1 Beginfase

Ter analyse van de onderzoeksvraag is allereerst een praktijk- en literatuuronderzoek uitgevoerd. Hiervoor zijn pedagogisch medewerkers op de werkvloer bevraagd over de knelpunten die zij ervaren. Naar aanleiding van deze gesprekken is de vraag verkend in de literatuur, zoals beschreven in het theoretisch kader. Dit is gedaan om een zo volledig mogelijk beeld van de huidige praktijk te krijgen. Voorafgaand aan het onderzoek is bovendien de gedragscode voor praktijkgericht onderzoek geraadpleegd om te verdiepen hoe zorgvuldig om te gaan met privacygevoelige informatie (Andriessen et al., 2010).

3.2.2 Respondenten

De respondenten voor dit onderzoek zijn twee ouders, drie pedagogisch medewerkers, een gastouder met ervaring als pedagogisch medewerker, een vve-coördinator, een vve-cursusleidster en twee speltherapeuten. Alle respondenten zijn via de mail benaderd met de vraag om deel te nemen aan het onderzoek.

De geïnterviewde ouders hebben in ieder geval één kind dat niet, of geen Nederlands, spreekt en het vve-programma volgt. Beide interviews konden in het Nederlands gevoerd worden, omdat ouders goede beheersing hebben van de Nederlandse taal.

De pedagogisch medewerkers hebben respectievelijk drie, achttien, vijftientig en dertig jaar praktijkervaring. Ze hebben allemaal een vve-cursus gevolgd en zijn werkzaam met kinderen die een vve-indicatie hebben en niet, of geen Nederlands, spreken. De vve-coördinator en de vve-cursusleidster hebben beiden meer dan vijftien jaar ervaring in het werken met vve-kinderen die niet, of geen Nederlands, spreken. De speltherapeuten zijn geregistreerd bij de Nederlandse Vereniging Van Speltherapeuten (NVVS).

Om een divers perspectief te waarborgen is gekozen voor een speltherapeut met twee jaar ervaring en een speltherapeut met tien jaar ervaring. Beide speltherapeuten hebben een eigen praktijk.

Voor dit onderzoek zijn alle deelnemers geïnterviewd en is één respondent, een pedagogisch medewerker en haar collega, geobserveerd. De interviews werden persoonlijk en individueel afgenomen, met uitzondering van het interview met de vve-cursusleidster, dat via Microsoft Teams werd gehouden vanwege de afstand. Ondanks de

fysieke afstand kon ook non-verbale communicatie worden waargenomen, waardoor er weinig verschil was met een interview waarbij de respondent fysiek aanwezig is.

3.2.3 Dataverzameling

Om antwoord te kunnen geven op de deelvragen en de onderzoeksvraag, is gekozen voor interviews met de respondenten. Voor aanvang van de interviews is door de respondenten een toestemmingsformulier ingevuld, zie bijlage 2: toestemmingsformulier. Hierin hebben zij toestemming gegeven voor het opnemen en geanonimiseerd verwerken van de interviews.

De interviews zijn op een half-gestructureerde wijze uitgevoerd. Dit houdt in dat de vragen zowel open als gestructureerd zijn. Hierdoor lag de nadruk op het stimuleren van de verhalen en belevingen van de respondenten (Van der Donk & Van Lanen, 2015). Er zijn zowel open vragen als doorvragen gesteld om hier een zo helder mogelijke weergave van te krijgen. Ook om te vergelijken en eventuele overeenkomsten te kunnen zien bij alle afgenomen interviews en antwoord gegeven kan worden op de onderzoeksvraag.

De opzet van de verschillende interviewleiden is in de bijlage weergegeven, omdat de structuur en opbouw van een interview belangrijk zijn (Verhoeven, 2018). Voor de ouders, pedagogisch medewerkers, vve-specialisten en speltherapeuten zijn verschillende interviewleiden opgesteld. Dit is gedaan omdat iedere groep een eigen expertise en beleving heeft, waarop de vragen aangepast moesten worden. Speltherapeuten kunnen bijvoorbeeld geen antwoord geven op vragen gericht op hetgeen dat pedagogisch medewerkers doen. Dat is een vraag voor pedagogisch medewerkers, de vve-coördinator en de vve-cursusleidster. Wel kunnen speltherapeuten aangeven wat pedagogisch medewerkers kunnen doen vanuit speltherapie. Gezamenlijk geven de interviews antwoord op de deelvragen. Alle interviews zijn begonnen met een algemene inleiding over het doel van het interview, waarna enkele achtergrondvragen zijn gesteld. Vervolgens is inhoudelijk op het onderwerp ingegaan.

Tussen december 2022 en februari 2023 zijn de interviews uitgevoerd, waarbij de speltherapeuten als laatste zijn geïnterviewd. Zij hebben de meeste ervaring met speltherapeutische interventies en kunnen aangeven of de antwoorden van de andere respondenten aansluiten op hun beleving en of hun aanbevelingen in de praktijk geïmplementeerd kunnen worden. De antwoorden van de andere respondenten zijn met de speltherapeuten gedeeld. Waarop de speltherapeuten vanuit hun beleving konden reageren. Ook hebben ze de ouders en pedagogisch medewerkers voorzien van handvatten voor de praktijk door het geven van tips.

Nadat de interviews zijn afgenomen, is de pedagogisch medewerker met de meeste ervaring, in maart 2023, geobserveerd binnen haar werkplek. Zij is werkzaam op een peuterspeelzaal waar voornamelijk kinderen zijn met een vve-indicatie, waaronder meerdere kinderen die niet, of geen Nederlands, spreken. Tijdens de observatie was een andere pedagogisch medewerker aanwezig, die ook geobserveerd werd, maar niet aan het interview heeft deelgenomen. Door middel van de observatie konden de uitkomsten van de interviews vergeleken worden met de praktijk. In de interviews werden verschillende vaardigheden benoemd die pedagogisch medewerkers zouden moeten hebben. Tijdens de observatie is gekeken of de benoemde vaardigheden te zien zijn in de praktijk.

De observatie is uitgevoerd bij een peuterspeelzaal, waar vanuit een niet-participerende houding geobserveerd is om zo min mogelijk invloed te hebben op de resultaten. Daarbij is gebruik gemaakt van een gestructureerde observatielijst, waarvan de observatiepunten vooraf zijn opgesteld op basis van de informatie die verkregen is uit de interviews, zodat een zo objectief mogelijke weergave gemaakt kon worden. Gekeken is, onder andere, of de pedagogisch medewerker non-verbale communicatie inzet, erkenning geeft en of ze samen speelt met de kinderen. Wegens privacy van de kinderen en medewerkers is geen toestemming verkregen voor het opnemen van de observatie. Hierdoor was het van belang zo objectief mogelijk te blijven en een heldere, vooropgestelde observatielijst te hebben, zodat zo min mogelijk verstoringen konden plaatsvinden (Van der Donk & van Lanen, 2015). Daarbij is gekeken naar dat wat de pedagogisch medewerker letterlijk laat zien, zonder de eigen mening, gedachte of interpretatie van de onderzoeker. Dit is gedaan door, alleen, te kijken en luisteren naar of de observatiepunten terugkomen, zonder context waarin dit gebeurt.

De observatie bestond uit vier momenten van elk tien minuten. Dit is tijdens de meest voorname contactmomenten geweest, waaronder het kringmoment, waar de pedagogisch medewerker leidend is en contact heeft met ieder kind in de groep. Daarnaast is er een leidend en een vrij spelmoment geobserveerd, omdat dit elke dag terugkomt en een belangrijk moment lijkt in de verbinding met de kinderen. Als laatste is een eetmoment geobserveerd, omdat ook hier contactmomenten zijn tussen de pedagogisch medewerker en kinderen.

3.2.4 Analyse

Van de interviews is een woordelijke uitwerking gemaakt (Verhoeven, 2020). Dit houdt in dat de opnames van de interviews zijn omgezet in leesbaar getypte transcripten. De uitwerking is gebruikt om de kennis en informatie te analyseren. Deze transcripten zijn daarna in het analyseprogramma ATLAS.ti geüpload, waarna deze gefragmenteerd zijn en van open codes zijn voorzien. Op basis van de frequentie van codes is het belang ervan gewaardeerd. Ze zijn geïnterpreteerd en geclusterd tot subcodes, zoals weergegeven in het codeschema (zie databoek). In hoofdstuk 4 worden de resultaten die uit het coderen naar voren zijn gekomen gepresenteerd.

De observatie is geanalyseerd door een weergave te maken van hoe vaak een observatiepunt is voorgekomen in de praktijk. Zo wordt helder wat een pedagogisch medewerker wel en niet doet in het stimuleren van de sociaal-emotionele ontwikkeling.

3.3 Betrouwbaarheid en validiteit

Om de kwaliteit van het onderzoek te waarborgen, is het van belang om betrouwbaar en valide te werk te gaan. Bij een betrouwbaar onderzoek zijn de precisie van de methode, de manier van dataverzameling en de inzet van de meetinstrumenten van belang. Bij betrouwbare dataverzameling levert een herhaling van het onderzoek dezelfde resultaten op (Boeije et al., 2009). De waarnemingen moeten zo min mogelijk worden beïnvloed door systematische toevalsfouten. Validiteit heeft betrekking op het onderzoeken van datgene wat gevraagd wordt. Er zijn een aantal richtlijnen opgesteld om de betrouwbaarheid en validiteit te kunnen waarborgen (Van der Donk & Van Lanen, 2015). In deze paragraaf staat beschreven hoe dat binnen dit onderzoek is gedaan.

3.3.1 Betrouwbaarheid

Er is gebruikgemaakt van een kwalitatieve benadering, waar de focus ligt op de beleving van de respondenten (Van der Donk & Van Lanen, 2015). Om de betrouwbaarheid te vergroten zijn de genomen stappen concreet beschreven, waardoor het onderzoek controleerbaar en navolgbaar is. De verschillende interviewleiden zijn weergegeven in de bijlage om het doel en de opbouw van de interviews te verduidelijken. Bij herhaling zouden dezelfde resultaten naar voren komen. Daarnaast is brontriangulatie toegepast door gebruik te maken van verschillende bronnen (Van der Donk & Van Lanen, 2015). Dit zorgt ervoor dat de theorie onderbouwd is vanuit verschillende perspectieven. Het theoretisch kader is vanuit meerderde onderzoeken aanschouwd en onderbouwd, waardoor gesteld kan worden dat de weergegeven informatie betrouwbaar is. Ook zijn zowel professionals, namelijk speltherapeuten, pedagogisch medewerkers, een vve-coördinator en vve-cursusleidster, als ouders in het onderzoek betrokken om een alomvattend beeld te krijgen van de probleemstelling en antwoord te krijgen op de onderzoeksvraag.

Ook is methodische triangulatie toegepast door verschillende methoden te gebruiken voor de dataverzameling (Van der Donk & Van Lanen 2015). Door individuele interviews af te nemen met verschillende professionals, zijn de verschillende ervaringen zo helder mogelijk in beeld gebracht. Daarna is een professional in de eigen werksituatie geobserveerd. In het interview krijgen de professionals namelijk tijd tot nadenken en schetsen ze misschien een ideaalbeeld dat niet overeenkomt met de praktijk, waardoor het belangrijk is dat dit gecontroleerd wordt.

Bij een betrouwbaar onderzoek komen dezelfde resultaten naar voren wanneer het opnieuw door iemand anders wordt uitgevoerd. Om dit te garanderen is tijdens het analyseren van de data een medestudent ingeschakeld, die

een deel van de transcripten heeft gecodeerd. Zo konden eventuele verschillen in codering worden opgemerkt en kon hierover worden overlegd/kon worden besproken welke gedachten hierachter zaten.

3.3.2 Validiteit

Om de validiteit van dit onderzoek te kunnen waarborgen, is geprobeerd om zo min mogelijk systematische verstoringen te laten voorkomen (Van der Donk & Van Lanen, 2015). Allereerst is de validiteit vergroot door relevante begrippen uit de literatuur te verkennen en definiëren. Hierdoor zijn deze begrippen in het hele onderzoek eenduidig en op de juiste manier gebruikt.

Bovendien is de werkwijze van pedagogisch medewerkers onderzocht. Door inzicht te verkrijgen in de reguliere werkwijze van de professionals, was het mogelijk om de stappen binnen het onderzoek hierop aan te passen. Zo konden pedagogisch medewerkers, zoals gewoonlijk werken tijdens de observatie. Ze hoefde niet van de reguliere manier van werken af te wijken, waardoor de procesvaliditeit vergroot wordt (Van der Donk & Van Lanen, 2015). Er is ook gebruikgemaakt van dialogische validiteit (Van der Donk & Van Lanen, 2015) door regelmatig in gesprek te gaan met medestudenten en de docent Leerwerkgemeenschap (LWG), waardoor het onderzoek kritisch gevolgd kon worden. Er heeft continu afstemming plaatsgevonden om te controleren of de deelvragen en onderzoeksvraag beantwoord konden worden. Dit heeft de kans op systematische verstoringen verkleind. De respondenten, docenten en een aantal onafhankelijke personen zijn om feedback gevraagd om de eigen denkkaders te doorbreken (Van der Donk & Van Lanen, 2015).

Daarnaast is rekening gehouden met de katalyserende validiteit, de mate waarin het onderzoek verricht is om de pedagogisch medewerker een beter begrip te geven van de beroepspraktijk (Van der Donk & Van Lanen, 2015). De resultaten van dit onderzoek zijn teruggekoppeld naar de professionals, hiermee is geprobeerd om de professional beter zicht te geven op hoe gewerkt kan worden aan de sociaal-emotionele ontwikkeling. Ze krijgen meer kennis rondom sociaal-emotionele ontwikkeling en kunnen dit in de praktijk inzetten, dit waarborgt de katalyserende validiteit.

Ten slotte is de externe validiteit gewaarborgd door bewust te zijn van de reikwijdte van dit onderzoek (Van der Donk & Van Lanen, 2015). De resultaten van dit onderzoek zijn niet te generaliseren en hebben alleen betrekking op de respondenten van dit onderzoek. Hierdoor kan niet met zekerheid worden gezegd of de onderzoeksresultaten ook gelden voor andere professionals of organisaties.

3.4 Ethische overwegingen

Tijdens dit onderzoek is op een ethisch verantwoorde manier omgegaan met de data en persoonsgegevens die zijn verzameld. Dit betekent dat de gegevens geanonimiseerd zijn weergegeven en niet te herleiden zijn naar personen. Daarbij is rekening gehouden met de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) (Verhoeven, 2018). Daarnaast is de gedragscode van onderzoekers in acht genomen tijdens het verrichten van het onderzoek (Andriessen et al., 2010).

De literatuur is in de context van de bron gebruikt en de resultaten zijn eveneens navolgbaar, waardoor duidelijk wordt dat ze niet verzonden of veranderd zijn. Verder is de conclusie ondersteund door de resultaten.

Er is zorgvuldig te werk gegaan door zo nauwkeurig mogelijk verslag te doen van het onderzoek en doordat alle stappen uitgelegd, toegelicht en controleerbaar zijn. De onderzoeker is hierin transparant geweest. Daarbij is de onderzoeker bewust van de kostbare tijd die van respondenten gevraagd wordt, daarom is van tevoren helder afgesproken wat de tijdsspanne is en is daar niet van afgeweken. Maximaal een uur is gebruikt om de belastbaarheid per respondent te verlagen.

Daarnaast is zorgvuldig met data omgegaan. Zo zijn signalen naar voor gekomen die niet overeenkomen met wat de pedagogisch medewerkers zeggen in de interviews. Rekening is gehouden met de anonimiteit, zodat medewerkers geen schade op kunnen lopen. Wel is transparant en zorgvuldig gecommuniceerd dat resultaten

afwijken van hetgeen dat gezegd wordt. Uitgelegd is waar de data op is gebaseerd en hoe deze is geanalyseerd, zodat professionals dit kunnen volgen.

Ook is zorgvuldig omgegaan met dat wat ouders vertelde. Ze stellen zich namelijk kwetsbaar op door te vertellen over hun kind en eigen opvoedvragen. Belangrijk is dat ouders geen schade wordt opgedaan en verantwoord met hun verhaal wordt omgegaan. Dit is gedaan door geanonimiseerd te werk te gaan en geen conclusie te trekken die niet ondersteund worden vanuit de data.

4 Resultaten

In dit hoofdstuk worden de resultaten van het onderzoek gepresenteerd. In paragraaf 4.1 tot en met 4.3 komen de resultaten van de interviews aan bod en in paragraaf 4.4 de resultaten van de observatie, de observatie geeft indirect antwoord op beide deelvragen. Hierbij worden alleen de meest relevante resultaten besproken; weinig genoemde antwoorden, die niet door meerdere respondenten worden ondersteund, worden achterwege gelaten, omdat deze minder belangrijk lijken te zijn.

4.1 De rol van de pedagogisch medewerker

Alle respondenten hebben in de interviews aangegeven wat ze belangrijk achten voor het stimuleren van de sociaal-emotionele ontwikkeling. De antwoorden van de respondenten geven daarmee gezamenlijk antwoord op deelvraag 1: ‘Hoe kunnen pedagogisch medewerkers bijdragen aan de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen met een vve-indicatie die niet, of geen Nederlands, spreken?’

De respondenten noemen verschillende aspecten die belangrijk zijn voor het bevorderen van de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen die een vve-indicatie en een taalachterstand hebben. Uit de analyse wordt duidelijk dat deze aspecten onder te verdelen zijn in twee hoofdcategorieën: communicatie en behoeftes. Als pedagogisch medewerkers de communicatie met kinderen bevorderen en op hun behoeftes aansluiten, lijkt de sociaal-emotionele ontwikkeling te worden gestimuleerd. Hieronder wordt ingegaan op wat wordt verstaan onder communicatie en behoeftes.

4.1.1 Communicatie

Blijven praten

De doelgroep waarmee pedagogisch medewerkers te maken hebben, spreekt niet, of geen Nederlands. Desondanks geven de pedagogisch medewerkers, vve-coördinator en speltherapeuten aan dat het van belang is tegen de kinderen te blijven praten (3:41, 4:21, 5:32, 6:27, 7:70, 9:26, 10:23). De respondenten geven hiervoor verschillende redenen. Door te praten wordt bijvoorbeeld contact met een kind gemaakt en gehoopt dat het kind iets van de taal oppikt: “Ja, echt contact zoeken met een kind, praten met ze” (3:84); “Je praat wel net zoveel, want je hoopt dat ze daar ook wat uithalen” (4:20).

Ook de manier van praten heeft invloed op de communicatie met een kind, zeggen zes respondenten (2:49, 3:42, 5:31, 6:116, 7:71, 8:42, 9:139, 10:25). De pedagogisch medewerker kan stemgebruik inzetten om duidelijk te maken wat hij wil: “Ja, je kan natuurlijk boos praten, lief praten of zacht praten, hard praten en dat ze dan toch ook de taal die ze moeten leren horen” (4:13).

Zeven andere respondenten geven aan dat het belangrijk is om taal aan te blijven bieden en veel te benoemen, zodat de kinderen de taal leren. Dit kan een pedagogisch medewerker doen door te verwoorden wat een kind doet en wat hij zelf doet (1:39, 3:21, 4:99, 5:12, 6:28, 7:80, 8:36, 9:131).

Echt luisteren

Voornamelijk de speltherapeut geeft aan dat echt luisteren wanneer een kind praat en geen oordeel hebben belangrijk is voor het stimuleren van de sociaal-emotionele ontwikkeling (8:73, 10:134). “Op dat moment ben je één en al oor,” zegt ze, “dus je ziet, je hoort, je bent er. Dat is zo waardevol” (10:186).

Gebarentaal

Doordat kinderen met een vve-indicatie vaak niet, of geen Nederlands, spreken, is verbaal communiceren moeilijk. Zeven van de tien respondenten noemen dat gebarentaal kan helpen om toch te communiceren. Op deze manier kunnen kinderen beter begrijpen wat tegen hen gezegd wordt en ook zichzelf beter uiten (2:31, 3:24, 4:64,

5:5, 6:5, 7:137, 10:41). De respondenten duiden hierbij op Nederlands met ondersteunde Gebaren, waarbij gesproken Nederlands wordt aangevuld met gebaren.

Non-verbale communicatie

Niet alleen gebarentaal wordt als hulpmiddel gezien in het communiceren met kinderen, ook non-verbale communicatie wordt door respondenten benoemd (1:23, 2:42, 3:36, 4:15, 5:28, 6:25, 7:75, 8:54, 9:25, 10:255). Daarbij is het van belang om bewust te zijn van de lichaamstaal van het kind: "Ook al spreekt hij niet helemaal de taal, hè, de meeste keren kan hij het wel duidelijk maken met die lichaamstaal" (1:23).

Ook de pedagogisch medewerker kan non-verbale communicatie inzetten, zoals mimiek. Een kind kan dan aan de gezichtsuitdrukking of lichaamshouding van de pedagogisch medewerker zien of hij bijvoorbeeld boos of blij is (10:11).

Observeren

Acht van de tien respondenten geven aan dat het belangrijk is om te observeren wat een kind doet en welke lichaamstaal het laat zien (1:52, 3:52, 5:58, 6:15, 7:9, 8:167, 9:34, 10:42). Een pedagogisch medewerker zegt "kijken naar een kind en wat ze nodig hebben" (3:52).

Van alle aspecten die een rol spelen in communicatie, wordt het observeren van kinderen het meest benadrukt door de respondenten. Met name de vve-cursusleidster benadrukt in het interview het belang van observeren, zoals: "Dus ik denk dat het belangrijk is om echt goed te kijken naar de kinderen voordat je meteen van alles aanbiedt of vragen stelt" (8:2). Alle acht respondenten geven aan dat observatie voorafgaat aan het leggen van contact.

4.1.2 Behoeftes van de kinderen

Aandacht

Volgens twee pedagogisch medewerkers hebben kinderen op de opvang voornamelijk behoefte aan aandacht. Ze geven hierbij aan dat ze negatieve aandacht negeren (4:78, 6:72): "Ja, ik doe alsof ik dit niet zie, omdat je op dit moment gewoon negatieve aandacht van me wilt" (7:72).

Autonomie

De helft van de respondenten geeft aan dat kinderen autonoom willen zijn (2:35, 3:12, 4:112, 7:53, 10:129). Een speltherapeut noemt echter dat kinderen dat vaak niet mogen: "Het is behoorlijk zoek, moet ik zeggen, het autonoom mogen zijn. Dan moet je weer heel erg volgend zijn om dat te herstellen" (10:129). De pedagogisch medewerkers geven aan autonomie te stimuleren door kinderen zelfstandig eten of speelgoed te laten pakken en zelf activiteiten, als handen wassen of naar de wc gaan, te laten proberen (3:67).

Regie

Regie wordt het vaakst genoemd als behoefte die kinderen kunnen hebben, namelijk door vijf respondenten. Voornamelijk de speltherapeuten benadrukken dat kinderen in deze behoefte moeten worden voorzien (2:35, 5:111, 7:53, 9:143, 10:114): Een speltherapeut geeft aan dat een kind de regie heeft wanneer het alles mag doen en zelf mag beslissen (10:64). De andere speltherapeut zegt dat kinderen in de opvang regie kunnen krijgen door hun keuzes te geven, bijvoorbeeld "(...) mogen kiezen wat ze op brood willen of welk drinken ze willen, dat dat is natuurlijk ook regie" (10:76).

Behoeftes zien en benoemen

Om op de behoeftes van kinderen aan te kunnen sluiten, benoemen zes respondenten, dat eerst begrepen moet worden wat een kind wil (1:36, 2:58, 3:31, 5:109, 9:121, 10:56). De pedagogisch medewerkers geven aan dat ze dit communiceren naar de kinderen door te benoemen wat ze waarnemen, bijvoorbeeld op de volgende wijze: "Ik merk dat je verdrietig bent en ik begrijp dat je niet kunt vertellen wat er aan de hand is" (3:31). De speltherapeut

heeft hier een nieuwe zichtwijze op sinds ze geen pedagogisch medewerker meer is: “Eerst was ik geneigd van alles aan te bieden, ze moeten het leuk hebben, je moet met ze bezig zijn. En nu kijk ik veel meer van wat wil het kind eigenlijk? Waar gaat hij naartoe? En kan ik met hem meespelen?” (9:13).

Daarbij geven vier respondenten aan dat het gedrag van kinderen gevormd wordt door de behoeftes die ze hebben (2:21, 3:16, 9:29, 10:299). Hierdoor is het belangrijk om achter het gedrag te kijken.

Zeven respondenten geven aan dat erkend moet worden wat een kind wil (3:28, 4:56, 6:80, 7:45, 8:86, 9:98, 10:10). Een speltherapeut doet dit door de wensen van een kind te verwoorden. Een pedagogisch medewerker zegt dat door te benoemen wat een kind wil, zodat het kind het gevoel krijgt begrepen te worden (3:28). Ook een speltherapeut benoemt dit: “Het belangrijkste is dat ze een kind begrijpen, en dat ook aan een kind laten weten. Dat ze kunnen laten merken van “O ja, dat vind jij lastig, hè? Ik snap dat je nu graag dit wilt doen” (9:98).

Aansluiten op de behoeftes

Alle respondenten geven aan dat ze het belangrijk vinden dat een pedagogisch medewerker aansluit bij het kind (1:32, 2:85, 3:40, 4:38, 5:149, 6:120, 7:155, 8:153, 9:11, 10:149). De speltherapeut zegt bijvoorbeeld: “Probeer aan te sluiten bij het kind, probeer niet bezig te zijn met wat jij wilt bereiken en jij allemaal wilt doen, maar luister naar het kind en kijk naar het kind. Wat wil hij of zij eigenlijk?” (9:133) Een ouder geeft daarbij aan dat het in groepsverband moeilijker is om bij ieder kind aan te sluiten: “Ik zou ook liever niet in groepsverband willen, omdat ik toch denk dat dat minder aansluit” (1:32).

Alle respondenten zijn het ermee eens dat aansluiten bij het kind helpt de sociaal-emotionele ontwikkeling te stimuleren. De speltherapeuten zeggen dat een kind zich daardoor gezien voelt en minder vervelend gedrag laat zien: “Als je gewoon eventjes bij hem aansluit, dan is het denk ik alweer goed. Dan gaat hij ook niet zeuren” (9:79). Vier respondenten geven aan dat ze dit doen door het kind te volgen (1:15, 5:117, 6:119, 7:142, 10:272)..

De respondenten zeggen ook dat een kind niet altijd voorzien hoeft te worden in zijn behoefte (6:70, 7:49, 9:101, 10:140). De pedagogisch medewerkers geven aan dat het niet haalbaar is om aan alle behoeftes te voldoen, vooral “in zo’n grote groep van de kinderen die we nu hebben, omdat er zoveel kinderen met een aparte behoefte zijn, dat je gewoon niet aan alles kan voldoen” (6:92). Ook de speltherapeuten geven aan dat kinderen niet altijd voorzien hoeven te worden in hun behoeftes, omdat dit niet realistisch is en ze ook moeten leren dat niet alles kan zoals zij het willen: “Een kind moet toch ook leren dat niet alles kan, want dat zou ook niet goed zijn als alles altijd maar kan. Daar leert een kind ook niks van” (9:101).

4.1.3 Ervaring

Bijscholing

Naast communicatie en behoeftes, wordt ook de ervaring van pedagogisch medewerkers belangrijk gevonden. Dit is een overkoepelend aspect dat respondenten benoemen en past bij alle drie de deelvragen.

De helft van de respondenten vindt het belangrijk dat een pedagogisch medewerker langjarige ervaring heeft (3:117, 4:120, 5:90, 7:129, 9:112). De respondenten geven aan dat elk kind uniek is en dat inspelen op de verschillende behoeftes ervaring vereist. Daarbij vinden ze dat de opleiding die pedagogisch medewerkers volgen, niet voldoende is en sommige vaardigheden pas echt in de praktijk worden aangeleerd (4:152).

Op de ouders na geven dan ook alle respondenten aan dat pedagogisch medewerkers een gebrek aan kennis hebben, niet alleen over de communicatie, maar ook wat betreft het opbouwen van een persoonlijke band en het geven van ouderbegeleiding (3:50, 4:113, 5:94, 6:1, 7:109, 8:56, 9:76, 10:292). De meest genoemde oplossing hiervoor is bijscholing. Ook de pedagogisch medewerkers zelf geven aan dat ze zichzelf of hun collega’s niet kundig genoeg vinden en dat een vorm van bijscholing nodig is. Zij geven voornamelijk aan dat dit met behulp van cursussen kan. Een pedagogisch medewerker geeft echter aan dat bijscholing meer nodig is voor de jongere garde en daar zelf geen interesse in te hebben (4:102).

Collega's benutten of met elkaar afstemmen

Hoewel het een aantal jaar kan duren voordat de nodige vaardigheden voor het stimuleren van de sociaal-emotionele ontwikkeling zijn aangeleerd, geven de respondenten aan dat een medewerker met minder ervaring, de ervaring van zijn collega's, kan benutten. Dit kan bijvoorbeeld door een ervaren medewerker samen op de groep te zetten met een minder ervaren medewerker, zodat de minder ervaren medewerker kan afkijken en de ervaren medewerker begeleiding kan bieden (3:119). Daarnaast kunnen collega's met meer ervaring kennis overdragen aan andere collega's, zodat ook zij die kennis kunnen gebruiken in de ondersteuning van de sociaal-emotionele ontwikkeling.

Daarbij heeft zes van de tien respondenten met het afstemmen met elkaar benoemd als voorwaarde om contact te kunnen leggen met een kind (3:119, 4:74, 4:116, 4:151, 4:164, 5:91, 5:143, 6:77, 6:84, 7:30, 7:98, 7:172, 8:52). De respondenten geven aan dat afgestemd kan worden met collega's, zodat ieders rol duidelijk is en aandacht gecreëerd wordt voor het kind. Door bijvoorbeeld één pedagogisch medewerker het overzicht te laten houden, kan een andere medewerker een-op-een aandacht geven aan een kind zonder gestoord te worden, zodat je ook echt de tijd hebt voor een kind (3:126, 5:102).

4.2 therapeutische relatie

In de interviews wordt ook deelvraag 2 besproken: "Hoe kunnen elementen van de therapeutische relatie, uit speltherapie, ingezet door de pedagogisch medewerker, bijdragen aan de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen met een vve-indicatie die niet, of geen Nederlands, spreken?"

Onderstaand wordt weergegeven wat de respondenten hebben aangegeven over hoe de elementen van de therapeutische relatie ingezet kunnen worden door de pedagogisch medewerker en wat daarin van belang is.

4.2.1 Veiligheid en vertrouwen

Veiligheid wordt bij het bespreken van de therapeutische relatie het meest benoemd door de respondenten (1:44, 3:1, 4:3, 5:15, 6:43, 7:3, 8:17, 9:3, 10:14). Negen respondenten geven aan dat een kind eerst veiligheid moet ervaren, voordat aan andere ontwikkelingsgebieden gewerkt kan worden. Een ouder zegt bijvoorbeeld dat pas na het creëren van veiligheid de taalontwikkeling gestimuleerd kan worden (1:45).

De vve-cursusleidster zegt dat veiligheid voor ieder kind anders is: "Dus dat is ook weer de taak van een pedagogisch medewerker om te kijken van wat heeft het kind dan nodig om zich veilig te voelen?" (7:17).

Een speltherapeut legt uit dat veiligheid gecreëerd kan worden door het kind vertrouwen te geven en een band met hem op te bouwen (9:5). Een pedagogisch medewerker geeft aan: "Binnen die sociaal-emotionele ontwikkeling moet een kind zich verhouden binnen de omgeving, wil dat succesvol verlopen dan moet een kind veiligheid ervaren en zo wordt de sociaal-emotionele ontwikkeling versterkt" (5:17). Ook geven de respondenten aan dat veiligheid tot stand kan komen door het kind te zien en te erkennen: "(...) want we willen allemaal gezien worden, we willen allemaal erkend worden, we willen allemaal iets bijzonders betekenen voor de volwassene die met ons werkt. Daar moet je ook gewoon aan werken, aan dat vertrouwen" (8:85).

Zes respondenten geven aan dat een band opbouwen met een kind bevorderend werkt in het veiligheidsgevoel van het kind en het tot stand brengen van een band (2:9, 3:83, 4:68, 5:96, 8:81, 9:5, 10:254). De vve-cursusleidster en speltherapeuten geven aan dat pedagogisch medewerkers hier echter niet genoeg stil bij staan en te snel doorgaan met hun doelen en activiteiten: "Dan zie ik toch dat de pedagogisch medewerker het goed bedoelt, allerlei leuke dingen bedenkt, maar te weinig wordt gekeken naar emotionele veiligheid, connectie maken, contact maken en dat dat stukje verbinden" (8:77).

Op de ouders na zeggen alle respondenten dat de pedagogisch medewerkers beschikbaar moeten zijn voor de kinderen. Ook nabijheid wordt als belangrijk gezien voor het tot stand brengen van een relatie (3:29, 4:84, 5:25, 6:65,

7:121, 8:99, 9:54, 10:9). Een speltherapeut geeft aan dat een kind zich veilig voelt en vertrouwen ontwikkelt als de pedagogisch medewerker laat merken dat hij aanwezig is als het kind hem nodig heeft. De pedagogisch medewerker zegt daarmee als het ware: “Jij mag er zijn, ik ben er voor jou” (9:54).

Een andere respondent voegt hieraan toe dat ook afstand nemen belangrijk is. Een pedagogisch medewerker moet nabij zijn en een vertrouwensband opbouwen, maar wanneer deze tot stand is gekomen, kan de pedagogisch medewerker afstand van het kind nemen en hem de ruimte geven om zelf dingen te proberen. Hiervoor is het echter belangrijk dat het kind er vertrouwen in heeft dat de pedagogisch medewerker er is wanneer hij hem nodig heeft (3:17, 4:80, 5:104, 6:37, 7:21, 8:65, 9:39, 10:181).

4.2.2 een-op-een aandacht geven

Zeven respondenten geven aan dat een-op-een werken met kinderen de relatie bevordert (1:31, 2:82, 3:10, 4:148, 5:131, 7:32, 9:107): “Ik vind in een kleine groep is heel veilig, heel beschermd, en in een grotere groep ja, moet je je toch wat meer staande houden (...)” (3:10). Daarbij geven ze aan dat een kind door individueel contact echt aandacht krijgt (5:106).

Acht respondenten geven aan dat een kind zien van belang is om te kunnen werken aan de relatie (1:35, 2:57, 4:90, 6:62, 7:33, 8:4, 9:42, 10:160), “want we willen allemaal gezien worden” (8:85), aldus de vve-cursusleidster. Daarbij zeggen drie respondenten dat een kind het gevoel krijgt gezien te worden door hem complimenten te geven (3:82, 6:46, 7:44).

Ook het geven van onverdeelde aandacht wordt vaak door de respondenten benoemd. Een pedagogisch medewerker geeft aan dat kinderen met een taalachterstand een groep zijn die zichzelf niet altijd laat zien, waardoor ze niet vergeten mogen worden en bewust aandacht moeten krijgen: “Ja, ze zien en dan aandacht geven. Ja, ja, heel bewust, naar toegaan bewust vragen stellen” (4:80). De vve-coördinator en -cursusleidster geven aan dat de kinderen niet de hele dag door aandacht nodig hebben, maar pedagogisch medewerkers desalniettemin regelmatig een moment moeten nemen om er onverdeeld voor ze te zijn (7:102, 8:131).

4.2.3 Onvoorwaardelijke acceptatie

Acht respondenten geven aan dat een kind volledig geaccepteerd moet worden zoals het is, inclusief zijn gedrag en emoties. Voornamelijk de speltherapeut benadrukt het belang hiervan. Zij geeft aan dat het weliswaar niet eenvoudig is om een kind volledig te accepteren, maar dat het de relatie met het kind sterk bevordert. Verder benadrukken zowel de vve-cursusleidster als een speltherapeut dat het belangrijk is geen oordeel te hebben (8:71, 10:147), “, ja, gewoon één en al oor kan zijn voor een kind zonder dat je daar iets vindt of veroordeelt” (10:184).

4.2.4 Exploreren

Vier respondenten benoemen het belang van exploreren voor het aangaan van een relatie en het versterken van de sociaal-emotionele ontwikkeling (6:73, 7:104, 9:15, 10:98). Ze geven aan dat een kind de kans moet krijgen te exploreren, uit te zoeken wat het wil en daarbij te ontdekken hoe de wereld in elkaar steekt. Daarbij geeft respondent zes aan dat pedagogisch medewerkers kinderen moeten uitdagen tot exploratie, maar wel op een veilige manier: “Dan krijg je dat exploreren van, ja, hoe kan ik jou uitdagen om op een voor jou veilig voelende manier dat te durven?” (6:122). De vve-coördinator geeft aan dat pedagogisch medewerkers dit te weinig doen en kinderen meer moeten stimuleren om te exploreren (7:152). Hoe dit exact gedaan kan worden wordt niet benoemd.

4.2.5 Meespelen

Alle respondenten, behalve de ouders, geven aan dat pedagogisch medewerkers onverdeelde aandacht kunnen geven terwijl ze met een kind spelen. Op deze manier zijn ze ook nabij en laten ze het kind merken dat ze er voor hem zijn (3:68, 4:134, 5:22, 6:8, 7:15, 8:116, 9:14, 10:150). Respondent drie geeft aan mee te spelen om kinderen op gang

te helpen en daarna meer afstand te nemen: “Die willen alles tegelijk en heel kort met iets. Dus toen probeer ik, ja, gewoon aan het tafeltje te gaan zitten en kookstelletje een beetje die richting, en dan neem ik afstand op den duur” (3:70). Respondent vijf geeft aan een pedagogische relatie op te bouwen “door actief met het kind bezig te zijn, dus te ze te betrekken in spel en mee te spelen met het kind zelf, maar als een kind echt verlegen of dat nog niet durft, dan ga ik eerst eens bij het kind zijn: erbij zitten of even vasthouden” (5:24).

4.2.6 Affiniteit en bijscholing

Twee pedagogisch medewerkers vinden dat het inzetten van elementen van de therapeutische relatie niet aangeleerd kan worden en je daar affiniteit mee moet hebben (4:42, 6:83, 7:130). De speltherapeuten zijn het hier niet mee eens en vinden dat pedagogisch medewerkers dit juist wel kunnen leren (9:7, 10:292): “hoe kijk je naar een kind?”, “Wat verwacht je van een kind?” (9:76). De cursusleidster geeft daarbij aan dat een pedagogisch medewerker wel moet kunnen reflecteren (8:59, 8:63): “(...) ik wil niet zeggen dat je perfect moet zijn, hoor, dat hoeft ook weer niet, maar dat je wel durft te reflecteren op je eigen handelen”. “Dat je natuurlijk, constant, in de spiegel kijkt naar jezelf en ook durven kijken van ja, en wat kan ik hier dan aan doen?” (8:55).

4.2.7 samenvatting

Samenvattend geven de respondenten aan dat elementen van de therapeutische relatie, van de pedagogisch medewerker naar het kind, kan bijdragen aan het verbeteren van het contact en de band met het kind. Negen respondenten geven aan dat pedagogisch medewerkers allereerst moeten zorgen voor veiligheid. Ze zeggen dat geen relatie tot stand kan komen wanneer een kind geen veiligheid ervaart. Wanneer een gevoel van veiligheid is bereikt, kan een kind zichzelf ontplooiën en de pedagogisch medewerker het kind hierin ondersteunen, waardoor de sociaal-emotionele ontwikkeling wordt vergroot. De respondenten zeggen dat een pedagogisch medewerker een-op-een tijd moet doorbrengen met kinderen en daarbij onverdeelde aandacht voor het kind moet hebben. Hierdoor voelt een kind zich gezien en kan het exploreren. De pedagogisch medewerker kan het kind hierbij helpen door mee te spelen en de handelingen te verwoorden.

4.3 Ouderbegeleiding

In dit deel worden de resultaten van deelvraag 3 weergegeven: ‘Welke rol hebben ouders en pedagogisch medewerkers in het bijdragen aan de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen met een vve-indicatie die niet, of geen Nederlands, spreken?’

De resultaten zijn verdeeld in de rol van de pedagogisch medewerkers en de rol van de ouder. Wat kan de pedagogisch medewerker doen om de ouder te begeleiden en vervolgens wat kunnen ouders doen om hun kinderen te begeleiden, met de kennis uit de ouderbegeleiding.

4.3.1 De begeleiding van pedagogisch medewerkers aan ouders

Samenwerken

Acht respondenten geven aan samenwerking tussen ouders en pedagogisch medewerkers belangrijk te vinden voor de ontwikkeling van het kind (2:61, 3:107, 4:169, 5:6, 6:105, 8:140, 9:99, 10:203). Ze geven aan dat ouders de meeste kennis hebben over hun kind en de pedagogisch medewerker slechts tijdelijk aanwezig is. Als pedagogisch medewerkers willen aansluiten op het kind, moeten ze dus informatie van de ouders krijgen. Doordat de pedagogisch medewerkers de kinderen slechts tijdelijk begeleiden, vinden de respondenten bovendien dat de ouders zelf de nodige vaardigheden moeten ontwikkelen om zo goed mogelijk op hun kind te kunnen aansluiten. De respondenten geven aan dat dit kan als de pedagogisch medewerkers de ouders helpen nieuwe vaardigheden te leren (2:70, 3:103, 5:139, 10:204).

Negen respondenten zeggen dat pedagogisch medewerkers ouders kunnen begeleiden door advies te geven aan de ouders en voor te doen hoe zij met de kinderen communiceren (1:26, 2:4). Daarbij geven drie respondenten aan dat

een pedagogisch medewerker de ouder daarbij moet ondersteunen om hem in zijn kracht te zetten. Als een ouder in zijn kracht staat, gaat de opvoeding makkelijker (3:112, 6:112, 10:207).

Laagdrempelig

Volgens het merendeel van de respondenten is een pedagogisch medewerker laagdrempelig voor ouders, omdat ze deze al kennen en meerdere contactmomenten met hem hebben, waardoor makkelijk met elkaar gesproken en overlegd kan worden (2:94, 3:115, 5:142, 6:98, 7:179, 8:155, 10:251). Volgens vier respondenten, waaronder de twee speltherapeuten, kunnen de pedagogisch medewerkers gebruikmaken van bestaande contactmomenten, zoals de momenten aan de deur.

Een positieve houding aannemen

Volgens zeven respondenten is de houding van de pedagogisch medewerker bepalend in het contact met ouders (4:71, 5:150, 6:95, 7:31, 8:74, 9:105, 10:99). Een pedagogisch medewerker moet volgens de speltherapeut dezelfde houding hebben tegenover de ouders als de kinderen: met oprechte interesse, compassie en zonder oordeel. “Dat je ook eigenlijk de ouder op dezelfde manier benadert als je het kind benadert, dus ook open, met veel compassie. Ook ouders hebben erkenning nodig en dat je als een soort team samen voor het kind staat” (10:189).

Aansluiten op de behoeftes

Volgens de respondenten moeten pedagogisch medewerkers in kunnen spelen op de behoeftes van de ouders, anders is ouderbegeleiding niet zinvol (1:130, 2:63, 3:4, 4:72, 5:132, 6:104, 7:190, 8:68, 10:217). Het belang van het inspelen op de behoeftes van de ouders wordt door de respondenten dan ook het vaakst benoemd. Ouders hebben behoefte aan begeleiding die aansluit bij hun vragen, die voornamelijk gericht zijn op de opvoeding. Ze willen bijvoorbeeld weten hoe ze om kunnen gaan met de emoties van hun kind.

Thema's overdragen

Zes respondenten geven aan dat de pedagogisch medewerkers het thema van de opvang, zoals herfst en water, aan ouders kunnen overdragen, zodat het thema meer gaat leven. Dit zou volgens de respondenten nuttig zijn, omdat het thema zo ook thuis behandeld wordt en de kinderen het sneller leren (1:29, 3:94, 4:140, 5:130, 8:127, 10:215).

Een-op-een begeleiden

De respondenten vinden individuele ouderbegeleiding door één pedagogisch medewerker het meest passend, omdat dit vertrouwd is en het best inspeelt op de behoeftes van de ouders (1:31, 2:81, 4:148, 5:131, 7:32, 9:107). Ouders willen voornamelijk begeleiding in de opvoeding om te leren hoe ze lastige situaties het best kunnen aanpakken. Als individuele begeleiding niet mogelijk is, zouden volgens de respondenten kleine groepjes een goede optie zijn, waarin dezelfde vragen besproken worden, zodat de ouders problemen bij elkaar kunnen herkennen en hier onderling over kunnen sparren (3:103, 4:160, 6:107, 7:25, 10:226).

4.3.2 De begeleiding van ouders aan hun kind

Proactief en betrokken zijn

Ouders zeggen het belangrijk te vinden om thuis actief aan de slag te gaan met hun kind door bijvoorbeeld boekjes te lezen en gesprekjes te voeren (1:24, 2:99). Vijf professionals geven aan dat betrokkenheid (2:73, 6:100, 7:173, 8:165, 9:153) en eigen initiatief (4:125) van de ouders nodig zijn om de ontwikkeling van het kind te stimuleren. De begeleiding van de pedagogisch medewerker is tijdelijk, terwijl de ouders een blijvende rol spelen in het leven van hun kind. Daarom moeten ouders volgens hen zelf actief met hun kind aan de slag gaan (2:66, 10:198).

Themagericht werken

Drie respondenten geven aan dat het goed is als kinderen nieuwe thema's niet alleen op de opvang leren, maar ook thuis. Ze geven aan dat ouders thuis themagericht bezig moeten gaan, zodat kinderen de thema's sneller oppakken (4:141, 7:195, 8:37).

Tijd nemen

Vier respondenten geven aan dat het belangrijk is dat ouders tijd met hun kind doorbrengen (4:135, 8:129, 9:124, 10:141). De vve-cursusleidster zegt hierover het volgende: “Ik denk ook dat sommige ouders niet weten dat als je zomaar oprechte aandacht hebt voor je kind, hè, dat ook heel belangrijk is om dat thuis te hebben en dat dat eigenlijk helemaal niet zo moeilijk is, hoeft je niet heel erg vaardigheden voor te hebben, maar dat je dat wel gewoon dan ook doet en niet op de telefoon zitten” (8:130).

De respondenten geven aan dat deze tijd op verschillende manieren kan worden ingevuld, bijvoorbeeld door actief aan de slag te gaan door boekjes te lezen en gesprekjes te voeren (3:97, 4:126, 5:133, 9:128). Eén respondent geeft aan dat dit in de eigen taal kan, zolang een kind maar onverdeelde aandacht krijgt. Een andere respondent zegt bovendien dat deze gesprekjes over alledaagse dingen gevoerd kunnen worden: “(...) je hoeft helemaal niet gestudeerd te hebben om oprechte aandacht te geven aan je kind. Nee, dan begint dat. Ja, tijd en rust voelen om echt samen met je kind te zijn” (8:161).

Een speltherapeut geeft aan dat een kwartier per dag onverdeelde aandacht al voldoende is om de ontwikkeling van een kind te stimuleren: “Als je met jonge kinderen een kwartier per dag speelt en dan zou ik zeggen, volgt ze dan ook gewoon dat kwartier lang met, hè, als ouders. Dat dat heel erg goed is voor ze” (8:130).

Aansluiten op behoeftes

Met name de speltherapeut benadrukt hoe belangrijk het is dat ouders de behoeftes van hun kind zien en erkennen in plaats van eraan voorbijgaan (10:263, 10:265, 10:266, 10:267 10:281). Ook twee andere respondenten benoemen dat ouders hun kind, en wat ze willen, moeten erkennen (7:46, 9:96). ““Oh, ja, dat vind jij lastig, hé? Ik snap dat je nu graag dit wilt doen.” En dan kan je ook uitleggen waarom het misschien niet kan (...)” (9:96).

Een speltherapeut geeft aan dat ouders zich ook bewust moeten zijn van hun eigen behoeftes. Ze vindt dat deze net zo belangrijk zijn als die van het kind: “Ja, daar zitten wel ook jouw behoefte en die zijn ook belangrijk, dus je hebt ook een bepaalde grens en jouw behoeftes moet je ook duidelijk kunnen kenbaar maken. En dan, want dan gaat er ook niet over je grens heen, want die moet ook duidelijk. Dus het is ook belangrijk dat je ook je eigen behoefte volgt” (10:276).

Echt luisteren

De vve-cursusleidster en speltherapeuten geven aan dat het belangrijk is dat ouders echt luisteren naar hun kind. Een speltherapeut zegt bijvoorbeeld: “Als ik dan soms naar mensen kijken hoe ze met hun kind omgaan, dan denk ik van “Joh, luister je eigenlijk wel naar je kind? Weet je wel wat ie nu van jou wil?”” (9:78). De andere speltherapeut zegt: “Ja, dat je gewoon, dat je leert luisteren naar iemand, naar het kind. Dat is al zo helpend, dat je daar open voor staat, dat je zeg maar je hoofd leeg maakt en je, ja, gewoon één en al oor kan zijn voor een kind zonder dat je daar iets vindt of veroordeelt, ja” (10:180).

4.3.3 Samenvatting

Pedagogisch medewerkers kunnen ouders helpen beter aan te sluiten bij hun kind. Ze moeten daarvoor met de ouders samenwerken, waarbij een empathische houding en het inspelen op de behoeftes van de ouders centraal staan. De samenwerking met een pedagogisch medewerker is laagdrempelig voor de ouders, waardoor contact en begeleiding makkelijker kunnen plaatsvinden. Daarbij kunnen pedagogisch medewerkers de thema's van de opvang overdragen aan de ouders, zodat hier ook thuis mee aan de slag gegaan kan worden.

Door ouderbegeleiding kunnen ouders leren hun kind zelf te begeleiden. Doordat bij ouders hier vaak de nodige kennis voor ontbreekt, kunnen pedagogisch medewerkers hun leren hoe ze kunnen aansluiten bij hun kind. Ouders moeten daarvoor actief en betrokken zijn bij het kind, themagericht aan de slag gaan, onverdeelde tijd aan het kind besteden en inspelen op de behoeftes van het kind.

4.4 Observatie

In de interviews hebben pedagogisch medewerkers aangegeven wat belangrijk is voor het vergroten van de sociaal-emotionele ontwikkeling en het aangaan van een relatie, maar het is belangrijk dat dit in de praktijk ook daadwerkelijk wordt gedaan. In de observatie is daarom gekeken of de pedagogisch medewerkers in de omgang met kinderen non-verbale technieken inzetten, observeren, erkenning en complimenten geven, regie geven, verwoorden en onverdeelde aandacht hebben. De resultaten worden hieronder gepresenteerd.

Andere punten die uit de interviews naar voren zijn gekomen, zoals blijven praten, oprecht luisteren en stimuleren tot exploratie zijn niet geobserveerd. Dit heeft als reden dat deze punten moeilijk zijn om objectief te observeren. Er kan bijvoorbeeld niet gezien worden of een pedagogisch medewerker daadwerkelijk luistert. Daarbij zijn, deze niet geobserveerde punten benoemd, maar niet gespecificeerd door respondenten, waardoor moeilijk gekeken kan worden of pedagogisch medewerkers dit doen. Besloten is om deze niet te observeren.

Uit de observatie wordt duidelijk dat niet alles wat de pedagogisch medewerkers in de interviews hebben aangegeven, ook in de praktijk terugkomt. Zo blijken ze de kinderen geen erkenning te geven, geven ze weinig complimenten en spelen ze niet voldoende met hen mee. Hoewel de kinderen zelf mogen kiezen wat ze drinken, krijgen ze verder geen regie. In de praktijk worden wel gebaren gebruikt, maar niet bij alle spelmomenten.

4.4.1 Communicatie

Gebaren

Alle interviewrespondenten vinden dat gebarentaal de communicatie kan verbeteren. Gebaren worden dan ook bij elk observatiemoment ingezet door de pedagogisch medewerkers. Beide doen dit bij het kring- en eetmoment. Een van hen doet dit ook tijdens het vrij en begeleidend spel.

Mimiek

Drie respondenten hebben in de interviews meerdere keren aangegeven dat kinderen pedagogisch medewerkers beter kunnen begrijpen door op hun mimiek te letten. Bij alle observatiemomenten is waargenomen dat de pedagogisch medewerkers dit minimaal zes keer doen. Ze kijken duidelijk boos of blij, waardoor de kinderen beter door lijken te hebben wat ze willen overbrengen.

4.4.2 Observeren

Tijdens het kringmoment worden de kinderen niet door de pedagogisch medewerkers geobserveerd. Tijdens het vrij en begeleid spel wordt dit maximaal twee keer gedaan en tijdens het eetmoment één keer. Dit komt niet overeen met de resultaten uit de interviews. Daarin werd namelijk gezegd dat observeren van groot belang is voordat een pedagogisch medewerker contact zoekt met een kind.

4.4.3 Erkenning en complimenten

Er wordt op geen enkel moment erkenning gegeven aan de kinderen. Hoewel de respondenten in de interviews hebben aangegeven dat erkenning gegeven wordt door te benoemen wat een kind voelt en daar empathisch op te reageren, hebben de pedagogisch medewerkers tijdens de observatie geen enkele keer benoemd wat een kind voelt. Wel werden complimenten gegeven, zoals “goed zo”. Tijdens het kringmoment werd één keer een compliment gegeven, tijdens vrij spel zes keer, bij begeleid spel twee keer en tijdens het eetmoment drie keer.

Verder geven pedagogisch medewerkers drie keer een compliment, zoals “wauw”, “knap gedaan” en “goed zo”. Hoewel uit de interviews naar voren is gekomen dat het geven van complimenten belangrijk is, hebben de respondenten ook aangegeven dat specifiek benoemd moet worden wat een kind goed doet, omdat de sociaal-emotionele ontwikkeling anders niet wordt gestimuleerd. Kinderen weten anders namelijk niet waar ze een compliment voor hebben gekregen. Alleen werd dat in de observatie niet terug gezien.

4.4.4 Regie

De kinderen krijgen twee keer keuzes voorgelegd tijdens het vrij spel en het eetmoment. Op de andere momenten zijn de pedagogisch medewerkers leidend. Zij bepalen wat de kinderen doen en wanneer, bijvoorbeeld: “Je gaat nu naar de wc” of “Nu moet je eten”.

Ook het volgen van een kind, waardoor kinderen volgens de respondenten regie krijgen, wordt weinig gedaan. De pedagogisch medewerkers lopen niet mee wanneer een kind iets wil laten zien. Ook geven ze meteen een grens aan wanneer een kind iets doet wat van hun niet mag. Tijdens de observatie is te zien dat de pedagogisch medewerkers de kinderen twee keer volgen tijdens het vrij spel en één keer tijdens het begeleid spel.

4.4.5 Onverdeelde aandacht

De respondenten hebben in de interviews aangegeven observeren belangrijk te vinden, omdat ze op die manier weten hoe ze het best op het kind kunnen aansluiten. In de observatie viel echter op dat de pedagogisch medewerkers soms met collega's praatten, terwijl ze eigenlijk iets met het kind aan het doen waren.

In de interviews werd ook benoemd dat samenspel ingezet kan worden om onverdeelde aandacht te geven. Dit werd twee keer gedaan tijdens vrij spel en vier keer tijdens begeleid spel. Tijdens het kring- en eetmoment hebben de pedagogisch medewerkers geen een-op-een contact gehad met de kinderen.

4.4.6 Verwoorden van handelingen

De respondenten hebben in de interviews benoemd dat het verwoorden van handelingen kinderen helpt de taal te leren en hun tegelijk het gevoel geeft gezien te worden. Dit komt tijdens de observatie voornamelijk tijdens het vrij spel terug, maar ook op de andere momenten verwoorden de pedagogisch medewerkers wat zij en de kinderen doen.

4.4.7 Algemeen

Een andere interessante observatie, die losstaat van de vooropgestelde observatiepunten, is dat er weinig afstemming of overleg tussen collega's plaatsvindt. De respondenten hebben in de interviews echter aangegeven dat een pedagogisch medewerker eerst moet afstemmen met collega's, voordat hij naar een kind gaat, zodat onverdeelde aandacht gegeven kan worden. Te zien is dat kinderen in kleine groepjes spelen, maar er is niemand die overzicht houdt.

Daarnaast valt op dat het woord “nee” tijdens elk moment minimaal tien keer wordt gebruikt. Wanneer een kind iets doet wat van de pedagogisch medewerker niet mag, wordt herhaaldelijk “nee” gezegd tegen het kind. Daarbij wordt meestal niet uitgelegd wat een kind niet mag doen. De respondenten hebben in de interviews echter aangegeven dat op dit soort momenten uitgelegd moet worden wat een kind mag en wat niet, omdat het de regels nog niet kent.

5 Conclusie

In dit hoofdstuk wordt uit de resultaten van de interviews en observatie alsook het literatuuronderzoek conclusies getrokken. Daarbij wordt aan de hand van de deelvragen integraal antwoord gegeven op de onderzoeksvraag: ‘Hoe kan speltherapie bijdragen aan de begeleiding, door pedagogisch medewerkers, bij de ondersteuning van de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen met een vve-indicatie die niet, of geen Nederlands, spreken?’

5.1 Rol van de pedagogisch medewerker

‘Hoe kunnen pedagogisch medewerkers bijdragen aan de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen met een vve-indicatie, die niet, of geen Nederlands, spreken?’

Pedagogisch medewerkers kunnen de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen stimuleren door de communicatie te versterken. Dit kan gedaan worden door met de kinderen te blijven praten, ook wanneer ze hier niet op reageren (Adriaenssens, 2011). Vanuit de observatie is te zien dat pedagogisch medewerkers dit doen door te verwoorden wat zij en het kind doen en voelen (Dewippe et al., 2019).

Hoewel blijven praten een manier is om contact te maken met kinderen die niet, of geen Nederlands, spreken, wordt uit het onderzoek duidelijk dat ook non-verbale technieken ingezet kunnen worden om te communiceren met kinderen (Beurskens, 2018). Dit kan met behulp van mimiek, lichaamstaal en gebaren. Non-verbale technieken kunnen ingezet worden om een kind visueel duidelijk te maken wat wordt bedoeld. Dit zorgt ervoor dat het kind de wereld om zich heen beter begrijpt, waardoor het zich hiertegenover beter kan verhouden. In de praktijk doen pedagogisch medewerkers dit voornamelijk door hun lichaamstaal en mimiek, maar degene die gebaren kennen zetten dit ook in. Ze lijken zich bewust dat non-verbale technieken de communicatie met een kind versterkt.

Hetgeen dat pedagogisch medewerkers zeggen te doen, komt niet volledig overeen met de resultaten uit de observatie. Het belang van observeren wordt namelijk het meest benoemd in de interviews en lijkt daarom van groot belang in het aangaan van contact met kinderen (Harinck, 1987). Echter, uit de observatie komt naar voren dat pedagogisch medewerkers dit weinig doen. Ook onverdeelde aandacht geven ze minimaal, ze praten bijvoorbeeld met andere collega's wanneer ze met een kind een activiteit doen.

De geobserveerde pedagogisch medewerkers hebben ook geen enkele keer erkenning gegeven aan een kind, terwijl dit in de interviews als erg belangrijk werd benoemd. Ook het geven van regie aan een kind doen pedagogisch medewerkers minimaal. Ze nemen zelf een leidende houding aan en bepalen hoe en wat ze met de kinderen gaan doen. Het lijkt erop dat pedagogisch medewerkers weten hoe ze de sociaal-emotionele ontwikkeling kunnen stimuleren, maar dit niet altijd in de praktijk kunnen omzetten. Voornamelijk observeren, erkenning en regie geven komt weinig terug in de praktijk.

Uit het onderzoek komt ook naar voren dat pedagogisch medewerkers vinden dat bijscholing nuttig kan zijn. Hieruit kan geconcludeerd worden dat pedagogisch medewerkers zich niet bekwaam genoeg voelen in het contact met kinderen met een taalachterstand. Ook de speltherapeuten, vve-coördinator en vve-cursusleidster geven aan dat pedagogisch medewerkers bijscholing nodig hebben om beter aan te kunnen sluiten bij de kinderen. Deze bijscholing zou dan gericht moeten zijn op het vergroten van de vaardigheden van de pedagogisch medewerkers, bijvoorbeeld wat betreft observeren en erkenning geven.

De respondenten geven aan dat kinderen veel verschillende behoeftes hebben en de pedagogisch medewerker deze moet zien. Ze denken dat de behoeftes van een kind het gedrag sturen (Van Genderen et al., 2011). Om het gedrag te veranderen, moet dus eerst gekeken worden naar welke behoeftes het kind heeft, zodat hierop ingespeeld kan worden. Een speltherapeut zegt dat erkenning bepalend kan zijn voor het gedrag, omdat de kinderen zich hierdoor gezien voelen (Hellendoorn, 2005). Een kind hoeft niet altijd zijn zin te krijgen, maar wil

wel gehoord en gezien worden. Ook hieruit kan geconcludeerd worden dat pedagogisch medewerkers niet genoeg kennis hebben en meer vaardigheden moeten ontwikkelen om hier bekwaam in te worden.

5.2 Therapeutische relatie

‘Hoe kunnen elementen van de therapeutische relatie, uit speltherapie, ingezet door de pedagogisch medewerker, bijdragen aan de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen met een vve-indicatie die niet, of geen Nederlands, spreken?’

Elementen uit de therapeutische relatie wordt ingezet om een positieve relatie met een kind aan te gaan en de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind te stimuleren (Greenson, 1965; Rogers, 1957). Pedagogisch medewerkers kunnen dit inzetten in de opvang. Om een goede relatie tot stand te kunnen brengen moet allereerst gewerkt worden aan de veiligheid. Alle respondenten benoemen dat een kind zich eerst veilig en op zijn gemak moet voelen, voordat gewerkt kan worden aan ontwikkelingsdoelen. Veiligheid is dus de eerste stap in de therapeutische relatie (Reubseat, 2018). Een pedagogisch medewerker kan veiligheid creëren door een band op te bouwen met het kind, het kind echt te zien, beschikbaar te zijn en te laten merken dat het kind onvoorwaardelijk wordt geaccepteerd. Hierdoor leert het kind dat het mag zijn zoals het is met alle emotie die hij met zich meedraagt. Wanneer het kind veiligheid ervaart, moet de pedagogisch medewerker volgens drie respondenten meer afstand nemen. Hierdoor wordt het zelfvertrouwen van het kind vergroot, zolang deze weet dat het de pedagogisch medewerker kan vertrouwen en op hem terug kan vallen.

Inzetten van elementen uit de therapeutische relatie zorgen ervoor dat kinderen zich veilig en gezien voelen. Het gevolg is dat ze ruimte en zelfvertrouwen krijgen om te ontdekken wie ze zijn en hoe ze zich tot de wereld kunnen verhouden. Daarmee wordt ook de sociaal-emotionele ontwikkeling gestimuleerd.

5.3 Ouderbegeleiding

‘Welke rol hebben ouders en pedagogisch medewerkers in het bijdragen aan de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen met een vve-indicatie die niet, of geen Nederlands, spreken?’

Pedagogisch medewerkers kunnen ouders begeleiden om hun meer handvatten te geven (Bakker, 2005). Uit dit onderzoek komt naar voren dat ouders beter bij hun kind kunnen aansluiten wanneer ze weten wat belangrijk is voor kinderen. Zo geeft het merendeel van de respondenten aan dat er bij ouders veel onwetendheid heerst en ze vaak niet weten hoe ze activiteiten samen met hun kind kunnen doen. De pedagogisch medewerker zou hierop in kunnen spelen door te luisteren naar wat een ouder nodig heeft en daar advies op te geven. Meerdere respondenten geven aan dat de pedagogisch medewerker niet altijd een antwoord of oplossing hoeft te hebben, maar dat samen sparren, een luisterend oor en algemeen advies de ouders al op weg kunnen helpen. Uit het onderzoek kan geconcludeerd worden dat ouders een grote rol hebben in de sociaal-emotionele ontwikkeling van hun kind en dit kunnen stimuleren door minimaal vijftien minuten per dag onverdeelde aandacht voor hun kind te hebben (Clarck, 2009; Bögels, 2008). Door samen alledaagse dingen te doen, het thema te behandelen en daarbij onverdeelde aandacht te geven, wordt de ontwikkeling gestimuleerd en de rol van de ouder vergroot.

5.4 Onderzoeksvraag

‘Hoe kan speltherapie bijdragen aan de begeleiding, door pedagogisch medewerkers, bij de ondersteuning van de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen met een vve-indicatie die niet, of geen Nederlands, spreken?’

Uit dit onderzoek is gebleken dat pedagogisch medewerkers elementen van therapeutische relatie kunnen inzetten om de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen met een vve-indicatie die niet, of geen Nederlands, spreken positief te beïnvloeden en daarmee te vergoten.

De therapeutische relatie komt tot stand als de pedagogisch medewerkers het veiligheidsgevoel van het kind vergroten, het kind zien, onverdeelde aandacht geven en het kind onvoorwaardelijk accepteren. Pedagogisch

medewerkers kunnen dit tot stand laten komen door mee te spelen met kinderen.

Ook kunnen pedagogisch medewerkers de ouders begeleiden, zodat zij zich sterker voelen in hun rol en meer onverdeelde aandacht kunnen geven aan hun kind, wat naast de taalvaardigheid ook stimulerend werkt voor de sociaal-emotionele ontwikkeling.

Door pedagogisch medewerkers de speltherapeutische interventies, elementen van de therapeutische relatie en het geven van ouderbegeleiding te laten implementeren in de opvang kunnen zij de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen met een vve-indicatie die niet, of geen Nederlands, spreken vergroten. Binnen de onderzochte context is het belangrijk dat pedagogisch medewerkers meer geschoold worden in het gebruik van de speltherapeutische interventies om de kwaliteit binnen de opvang te vergroten en de sociaal-emotionele ontwikkeling van de besproken doelgroep te bevorderen.

De vraag “kunnen we meer dan dit?”, die vooraf is gesteld kan nu beantwoord worden. Ja, pedagogisch medewerkers kunnen meer dan dit, wanneer speltherapeutische interventies ingezet worden.

6 Discussie

In dit onderzoek is geprobeerd om een zo hoog mogelijke mate van betrouwbaarheid en validiteit te waarborgen. Toch zijn er beperkingen aan het onderzoek die invloed hebben gehad op de onderzoeksresultaten. In dit hoofdstuk worden deze beperkingen beschreven en worden suggesties voor vervolgonderzoek gedaan.

6.1 Methodologische beperkingen

De resultaten van dit onderzoek zijn mede door een observatie tot stand gekomen. Om zo objectief mogelijk te werk te gaan, is een gestandaardiseerde observatielijst gebruikt. Voor meer betrouwbaarheid had een opname van de observatie gemaakt moeten worden, zodat deze preciezer geïnterpreteerd had kunnen worden. Wegens privacy redenen werd hier echter geen toestemming voor gegeven. Daarbij had de subjectiviteit van het onderzoek verder beperkt kunnen worden als meerdere onderzoekers bij de observatie aanwezig waren geweest. Op die manier had over de waarnemingen en interpretaties hiervan gediscussieerd kunnen worden.

Door het gebruiken van een gestructureerde observatielijst zijn er wellicht handelingen van de pedagogisch medewerkers geweest die niet meegenomen zijn in de resultaten, maar wel invloed kunnen hebben gehad op de onderzoeksresultaten. Door middel van een ongestructureerde observatie had ook op handelingen kunnen worden gelet die niet in de observatielijst waren opgenomen. In dat geval zouden wederom een opname van de observatie en hulp van andere onderzoekers nodig zijn geweest om het onderzoek zo objectief mogelijk uit te voeren.

Daarnaast is de observatie slechts een keer uitgevoerd. Om de resultaten te kunnen generaliseren, hadden meerde observaties in verschillende contexten moeten plaatsvinden. De resultaten uit dit onderzoek gelden dus niet voor andere organisaties of pedagogisch medewerkers. Echter, kunnen ze wel als basis genomen worden en kan worden gekeken in onderzoek of dezelfde resultaten naar voren komen in een andere context.

Daarbij is meer onderzoek nodig om beter te achterhalen hoe elementen van de therapeutische relatie en ouderbegeleiding kunnen bijdragen aan de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen met een vve-indicatie die niet, of geen Nederlands, spreken.

6.2 Inhoudelijke beperkingen

De observatie heeft plaatsgevonden in de werkomgeving van de pedagogisch medewerkers. Hiervoor is toestemming gevraagd aan de respondenten. De aanwezigheid van de onderzoeker zou de werkzaamheden van de pedagogisch medewerkers echter kunnen hebben beïnvloed. Wellicht hebben de medewerkers hun gedrag aangepast, doordat ze zich bewust waren van de observatie. Ook de kinderen reageerden op de onderzoeker, waardoor de situatie wellicht anders verliep dan normaal. Dit kan invloed hebben gehad op de resultaten. Hoewel met behulp van de observatie is geprobeerd weer te geven hoe pedagogisch medewerkers werken in contact met kinderen, kan dus niet beoordeeld worden hoe de geobserveerde momenten zonder onderzoeker zouden zijn verlopen.

Tijdens het interview kregen de respondenten de gelegenheid om na te denken over hun antwoorden, wat kan leiden tot afwijkingen ten opzichte van de praktijk. Het is mogelijk dat de professionals sociaal wenselijke antwoorden hebben gegeven om de onderzoeker te helpen. Ook ouders kunnen sociaal wenselijke antwoorden hebben gegeven. Bovendien waren de vragen voor ouders erg persoonlijk en vereisten ze een zekere kwetsbaarheid. Sommige ouders kunnen het moeilijk hebben gevonden om oprecht te antwoorden. Ook kan de culturele achtergrond een rol hebben gespeeld bij het al dan niet openstellen. Geprobeerd is om ouders op hun gemak te stellen, maar het is niet met zekerheid te zeggen of dit geen invloed heeft gehad.

De termen die in de interviews zijn gebruikt, zijn vooraf gedefinieerd vanuit de literatuur. Toch kan elke respondent deze op een andere manier hebben geïnterpreteerd. Daarnaast is niet altijd duidelijk geweest of de respondenten het in hun antwoorden hadden over kinderen die geen Nederlands spreken of helemaal niet praten, wat invloed gehad kan hebben de resultaten.

Kinderen die geen Nederlands spreken omdat ze een andere afkomst hebben, zouden andere behoeftes kunnen hebben dan kinderen die de taal wel begrijpen, maar niet spreken door spreekangst of een spraakontwikkelingsstoornis.

Voornamelijk de speltherapeuten hebben het belang van het zien van de behoeftes van kinderen en het geven van erkenning benadrukt. Ze geven echter ook aan dat behoeftes van kinderen niet altijd vervuld hoeven te worden. Hierdoor ontstaat onduidelijkheid over wanneer wel en wanneer niet ingespeeld moet worden op de behoeftes. Dit maakt het moeilijk om een eenduidig antwoord te geven op hoe om te gaan met verschillende behoeftes.

6.3 Aanbevelingen

Zoals in paragraaf 6.1 is beschreven, is het huidige onderzoek alleen van toepassing op de professionals die mee hebben gedaan aan dit onderzoek. Een suggestie voor vervolgonderzoek is om een grotere groep pedagogisch medewerkers te bereiken, zodat algemenere conclusies getrokken kunnen worden over het vergroten van de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen en de rol die de therapeutische relatie en ouderbegeleiding daarin hebben.

Daarnaast is aan te bevelen om meerdere opnames te maken van pedagogisch medewerkers in contact met de doelgroep. Daarbij is het belangrijk om de pedagogisch medewerkers en kinderen te laten wennen aan de camera of onderzoeker om de invloed hiervan te verkleinen. Door middel van opnames is het bovendien mogelijk om objectiever te kijken naar het gedrag en de werkwijze van de pedagogisch medewerkers.

Omdat uit dit onderzoek niet duidelijk is geworden welke behoeftes wel en niet vervuld moeten worden, kan ook vervolgonderzoek worden gedaan naar het belang van de verschillende behoeftes van kinderen. Daarnaast lijkt er een verband te zijn tussen de behoeftes van kinderen en die van de ouders. In dit onderzoek is niet voldoende informatie verkregen om daar een conclusie uit te trekken. Vervolgonderzoek kan antwoord geven op hoe de behoeftes van kinderen zich verhouden tegenover die van ouders en wat ouders kunnen doen om zo goed mogelijk aan te sluiten bij de behoeftes van hun kinderen.

Ook kan vervolgonderzoek duidelijk maken of een samenwerking met speltherapeuten pedagogisch medewerkers meer bekwaam kunnen maken in het inzetten van de speltherapeutische interventies die in dit onderzoek aanbod zijn gekomen.

Literatuur

- Axline, V.M. (1989). *Play therapy*. Boston: Houghton Mifflin.
- Adrianssens, P. (2011). *Praten*. Geraadpleegd op 24 april 2023, van https://books.google.nl/books?hl=nl&lr=&id=YdgDAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PT12&dq=praten+tegen+kind+&ots=ELLJ_aDy_C&sig=ykvHONjIR7UI7JxkXr6v4F0qyec&redir_esc=y#v=onepage&q=praten%20tegen%20kind&f=false
- Andriessen, D., Onstenk, J., Delnooz, P., Smeijsters, H., & Peij, S. (2010). *Gedragscode praktijkgericht onderzoek voor het hbo. Gedragscode voor het voorbereiden en uitvoeren van praktijkgericht onderzoek binnen het Hoger Beroepsonderwijs in Nederland*. Geraadpleegd op 23 april, van https://www.hvhl.nl/binaries/content/assets/hvhl/internet/over-vhl/nieuwe-beleid-pdfs/gedragscodepraktijkgerichtonderzoekhbo_vh2010.pdf
- Bakker, I. (2005). *Handboek jeugdzorg deel 2. Ouderbegeleiding*. Geraadpleegd op 13 april 2023, van https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-90-313-7141-9_10
- Beurskens. (2018). *Sociale beïnvloeding via non-verbaal gedrag binnen de therapeutische context*. Geraadpleegd op 13 april 2023, van <https://theses.ubn.ru.nl/items/01d3f4e5-82f7-471c-bb85-4bade7b7421a>
- Boeije, H., 't Hart, H., & Hox, J. (2016). *Onderzoeksmethoden*. Amsterdam: Boom uitgevers.
- Bordin, E.S. (1979). *The generalizability of the psychoanalytic concept of the working alliance*. *Psychotherapy: Theory, Research & Practice*, 16, 252-260.
- Bratton, S. C., Ray, D., Rhine, T., & Jones, L. (2005). *The Efficacy of Play Therapy With Children: A Meta-Analytic Review of Treatment Outcomes*. *Professional Psychology: Research and Practice*, 376-390.
- Brunsmann., & Kluin-Haster, M. (2019). *De therapeutische relatie binnen speltherapie. Een verkennend onderzoek naar de visie van speltherapeuten in Nederland*. Geraadpleegd op 15 april 2022, van <https://databank.vaktherapie.nl/download/?id=116492>
- Carter, A. S., Briggs-Gowan, M. J., & Davis, N. O. (2004). Assessment of young children's social-emotional development and psychopathology: recent advances and recommendations for practice. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45(1), 109–134. <https://doi.org/10.1046/j.0021-9630.2003.00316.x>
- Carton, C. E. (1981). *Play as therapy for young children in day care setting*. Geraadpleegd op 23 maart 2022, van <https://www.speltherapie.net/wat-is-speltherapie/>
- Clack, G., Crowley, K., Waycott, L., Prince, L., Prince, J., & Birdsey, N. (2010, December). *Childcare practitioners knowledge and perceptions of play therapy*. Geraadpleegd op 12 April 2022, van https://www.researchgate.net/publication/282857285_Childcare_practitioners_knowledge_and_perceptions_of_play_therapy
- Deley, T. (2004). *Denken voelen doen. Sociaal-emotionele ontwikkeling in het basisonderwijs*. Geraadpleegd op 1 juni 2022, van https://books.google.nl/books?hl=nl&lr=&id=9X9qAoHUugKC&oi=fnd&pg=PA7&dq=sociaal+emotionele+ontwikkeling&ots=yA2_CjF_tN&sig=twkWnVwd92H5-2AX8OMbjN03FMQ#v=onepage&q=hattie&f=false
- Dewippe, K., Willy, C., & Vanearschot, G. (2019). *Over het belang van cliënt- en ontwikkelingsgerichte speltherapie voor mentaliseren*. Geraadpleegd op 28 maart 2023, van Adrianssens, P. (2011). *Praten*. Geraadpleegd op 24 april 2023, van https://repository.uantwerpen.be/docman/irua/b78017/165893_2021_02_01.pdf
- Driessen, G., Veen, A. & Van Daalen, M. (2015). *Vve-doelgroep kinderen in de voorschoolse fase*. Geraadpleegd op 12 april 2022, van <https://www.nro.nl/sites/nro/files/migrate/VVE-doelgroepkinderen-in-de-voorschoolse-fase-PROO-review-Geert-Driessen-ea.pdf>

- Franssen, C. (z.d.). *Overleefgedrag als ouders een kind niet geven wat het nodig heeft*. Geraadpleegd op 28 maart 2023, van <https://beeldkracht.eu/overleefgedrag-als-ouders-kind-geven-nodig/>
- Gezonde Kinderopvang. (z.d.). *Werken aan sociaal-emotionele ontwikkeling*. Geraadpleegd op 1 juni 2022, van <https://www.gezondekinderopvang.nl/themas-4-12-jaar/sociaal-emotionele-ontwikkeling>
- Greenson, R. R. (1965). The working alliance and the transference neuroses. *Psychotherapy Quarterly*, 34, 155- 181.
- Grenswijs. (z.d.). *Speel in op de drie psychologische basisbehoeften*. Geraadpleegd op 28 maart 2023, van <https://www.grenswijs.be/speel-op-de-drie-psychologische-basisbehoeften>
- Groothoff, E., Jamin, H., & de Beer-Hoefnagels, E. (2010). *Spel in psychotherapie. Theorie, techniek en toepassing*. Assen: Van Gorcum.
- Haan, D. de (2012). *Verkennen, verbinden, verrijken: didactiek voor een goede interactie met jonge kinderen*. Hogeschool In Holland, Universiteit Utrecht.
- Harinck, F.J.H., Hellendoorn, J., & Kroonenberg, P.M. (1987). *Interactie analyse in speltherapie*. Geraadpleegd op 13 april, van <https://scholarlypublications.universiteitleiden.nl/access/item%3A2883619/view>
- Hellendoorn, J. (2005). *Speltherapie*. Geraadpleegd op 13 april 2023, van https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-90-313-7141-9_28
- Helwegen, L. (2014). *Communiceren met kinderen*. Counseling Magazine, 34-48
- Kerckhaert, A., & Alvarez, L. D. (2017, 12 december). *Verwachte maatschappelijke effecten van de bestuurlijke afspraken “een aanbod voor alle peuters”*. Geraadpleegd op 1 juni 2022, van https://www.eerstekamer.nl/overig/20180308/verwachte_maatschappelijke/document
- Kind & Gezin. (z.d.). *Basisbehoeften*. Geraadpleegd op 28 maart 2023, van <https://www.kindengezin.be/nl/thema/ontwikkeling-en-gedrag/sociale-en-emotionele-ontwikkeling/basisbehoeften>
- Landreth, G. (2012). *Play Therapy; the art of the relationship*. Mew York: Routledge.
- Lansink, W. (z.d.). *Speelfiguren: Hoe Je Spel Kunt Stimuleren En Begeleiden*. Geraadpleegd op 24 april 2023, van <https://jufbianca.nl/2017/08/speelfiguren-hoe-spel-kunt-stimuleren-en-begeleiden/>
- Maaskant, M. (2021, januari). *Het reddolffproject. De ontwikkeling van een inclusieve leefgemeenschap voor mensen met ondersteuningsbehoeften*. Geraadpleegd op 1 juni 2022, van De ontwikkeling van een inclusieve leefgemeenschap voor mensen met ondersteuningsbehoeften
- Maslow, A. H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review*, 50(4), 370-96.
- Michelledenooyer. (z.d.). *Aanbod. De basistraining vve*. Geraadpleegd op 24 april 2023, van <http://www.michelledenooyer.nl/aanbod/>
- Nederlands Jeugdinstituut. (z.d.). *Cijfers over voor- en vroegschoolse educatie (vve)*. Geraadpleegd op 12 april 2022, van <https://www.nji.nl/cijfers/voor-en-vroegschoolse-educatie-vve>
- Nederlands Jeugdinstittut. (z.d.). *Vve-programma's*. Geraadpleegd op 28 maart 2023, van <https://www.nji.nl/voor-en-vroegschoolse-educatie-vve/vve-programmas>
- Nederlands Jeugdinstituut. (z.d.). *Voor- en vroegschoolse educatie*. Geraadpleegd op 12 april 2022, van <https://www.nji.nl/voor-en-vroegschoolse-educatie-vve/wat-voor-en-vroegschoolse-educatie>

- Nederlands Jeugdinstituut. (z.d.). *Ouderbetrokkenheid in kinderopvang*. Geraadpleegd op 20 april 2023, van <https://www.nji.nl/kinderopvang/ouderbetrokkenheid>
- Noordzij, F. (2019). *Hoe stimuleer je de sociaal-emotionele ontwikkeling?* Geraadpleegd op 12 maart 2023, van <https://link.springer.com/article/10.1007/BF03059570>
- NVVS. (z.d.). *Wat is speltherapie?* Geraadpleegd op 30 maart 2022, van <https://www.speltherapie.net/wat-is-speltherapie/>
- Onderwijskennis.nl (z.d.). *Sociale competenties en vaardigheden bevorderen*. Geraadpleegd op 28 maart 2023, van <https://www.onderwijskennis.nl/themas/sociale-competenties-en-vaardigheden-bevorderen>
- Overveld, K. (2017). *Sociaal emotioneel leren*. Huizen: Uitgeverij Pica
- Pietersen, R. (2014, november 19). *Kinderopvang is veel te schools*. Geraadpleegd op 1 april, van <https://www.trouw.nl/nieuws/kinderopvang-is-veel-te-schools~bcaefe18/>
- Reefhuis, E., Van Dijk, M., Miggiels, M., ten Klooster, P., Huibers, M., & Dekker, J. (2019). *De kwaliteit van de therapeutische relatie voorspelt uitkomst van psychotherapie bij depressie*. Geraadpleegd op 15 april 2022, van https://www.researchgate.net/profile/Maarten-Van-Dijk-6/publication/330521024_De_kwaliteit_van_de_therapeutische_relatie_voorspelt_uitkomst_van_pschotherapie_bij_depressie/links/61e05d72c5e31033758fec9a/De-kwaliteit-van-de-therapeutische-relatie-voorspelt-uitkomst-van-psychotherapie-bij-depressie.pdf
- Reubsat, R.J. (2018). *Starfase: veiligheid voor alles*. Geraadpleegd op 13 april 2023, van https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-90-368-2115-5_2
- Schaeffer, S. (2019). *Gezinsprogramma's hebben weinig effect op taalontwikkeling*. Geraadpleegd op 23 april 2023, van <https://www.kinderopvangtotaal.nl/gezinsprogrammas-hebben-weinig-effect-op-taalontwikkeling/>
- Stinckens, N., Ulburghs, T., & Claes, L. (2009). *De werkalliantie als sleutelement in het therapiegebeuren*. Geraadpleegd op 19 juni 2022, van <https://www.han.nl/projecten/2015/alliantiegericht-werken-sociale-professionals/De-werkalliantie-als-sleutelement-in-het-therapiegebeuren.pdf>
- Strik, A., & Schoemaker, J. (2018). *Interactievaardigheden. Een kind volgende benadering*. Geraadpleegd op 24 april 2023, van <https://mijn.bsl.nl/interactievaardigheden/15784046>
- Topham, G. & Van Fleet, R. (2011). *Filial Therapy: A structured and straightforward approach to including young children in Family Therapy. The Australian and New Zealand journal of family therapy.*, Vol 32(No. 32), 144-158.
- Van den Bosch, A. (2006). *Ik doe het zelf*. Geraadpleegd op 12 april 2023, van <https://link.springer.com/article/10.1007/BF03059570>
- Van der Donk, C., & Van Lanen, B. (2015). *Praktijkonderzoek in zorg en welzijn (2e herziene druk)*. Bussum: Couthino
- Van der Poel, L. & Blokhuis, A. (2008). *Wat je speelt ben je zelf. Over spel en spelbegeleiding. Met specifieke aandacht voor mensen met een verstandelijke beperking*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Van Genderen, H., Jacob, G., & Seebauer, L. (2012). *Patronen doorbreken. Negatieve gevoelens en gewoonten herkennen en veranderen*. Geraadpleegd op 13 april 2023, van <https://www.bruna.nl/images/active/InkijkPDF/9789057123559.PDF>
- Velsink, M. (2015). *Er gaat veel mis bij indicatie en uitvoering vve*. Geraadpleegd op 12 april 2022, van <https://gelijkekansenindeklas.nl/hoofdstuk/taal/>

- Velsink, M. (2014). *Vve van groot belang voor maatschappij*. Geraadpleegd op 12 april 2022, van <https://www.kinderopvangtotaal.nl/vve-van-groot-belang-voor-maatschappij-1628012w/>
- Verhoeven, N. (2018). *Wat is onderzoek? Praktijkboek voor methoden en technieken*. Amsterdam: Boom Uitgevers.
- Vermeer, E. (1972). *Spel en spelpedagogische problemen*. Utrecht: Bijleveld.
- Wij-leren. (z.d.). *Sociaal-emotionele ontwikkeling*. Geraadpleegd op 2 juni 2022, van <https://wij-leren.nl/sociaal-emotionele-ontwikkeling.php>
- Wij-leren. (2019). *Welke ondersteuning hebben peuters nodig wanneer hun spel stagneert?* Geraadpleegd op 28 maart 2023, van <https://wij-leren.nl/ondersteuning-kleuters-spel-stagnatie.php>
- Zwiep, C. (2004). *De ontwikkeling van het jonge kind, sociaal-emotionele ontwikkeling*. Eindhoven: Stipt.
- Zwijssen. (2019). *6 interactievaardigheden inzetten bij uk & puk*. Geraadpleegd op 28 maart 2023, van <https://www.zwijssen.nl/algemeen/zcs-interactievaardigheden-inzetten-bij-uk-puk/>

Bijlage 1: Piramide van Maslow

Bijlage 2: toestemmingsformulier

Master Speltherapie
Ethische richtlijnen, toestemmingsformulieren

Toestemmingsformulier

Hierbij verklaar ik mee te willen werken aan het onderzoek *'Kunnen we meer dan dit?'* dat door *Romy van den Elsen*, student-onderzoeker van de Christelijke Hogeschool Ede wordt uitgevoerd in het kader van de Masterthesis voor de Master Speltherapie. Ik heb begrepen dat dit onderzoek gaat over *'Speltherapie inzetten bij voor- en vroegschoolse educatie om de sociaal-emotionele ontwikkeling te stimuleren.'*

Ik geef toestemming voor geluidsopname van een interview. Ik vind het goed dat deze opnames onder verantwoordelijkheid van *Romy van den Elsen* worden gebruikt voor het onderzoek *'Kunnen we meer dan dit?'*. Ik geef daarnaast toestemming voor het gebruik van de geluidsopnames binnen onderzoek naar speltherapie binnen de Master Speltherapie. Ik kan op elk moment zonder opgaaf van redenen stoppen met het deelnemen aan dit onderzoek.

Ik geef toestemming voor het volgende:

- Anonieme verwerking van de onderzoeksdata
- (Tijdelijke) opslag van de onderzoeksdata
- Verwerking van geluidsopnames

De 'Toelichting onderzoek' is met mij doorgenomen en ik weet wat door wie met de geluidsopnamen wordt gedaan en waarvoor ik precies toestemming heb gegeven.

Dit document wordt door mij ondertekend. Het document wordt bewaard door student-onderzoeker *Romy van den Elsen*.

Ondergetekende

Naam:

Datum:

Handtekening:

|

Bijlage 3: Interviewleidraad ouders

1.1 Doel van de interviews

Het doel van het interview is om de ervaring van ouders op de vve te krijgen, daarbij om helder te krijgen waar zij meer ondersteuning kunnen gebruiken om aan de sociaal-emotionele ontwikkeling van hun kind te werken. Wat kunnen ouders zelf al doen als ze de juiste ondersteuning krijgen.

1.2 Opzet van het interview

Onderstaande vragen worden gesteld aan ouders, het in een semigestructureerd interview. Hierdoor is er ruimte voor eigen inbreng van ouders, zodat zoveel mogelijk relevante topics besproken worden. Echter wordt met behulp van de interviewleidraad enige structuur aangebracht, zodat achteraf ieder geval antwoord gekregen is op de topics die nodig zijn om de deelvragen te beantwoorden.

Het interview wordt opgenomen, deze worden enkel voor eigen gebruik ingezet en worden bij afronding van dit onderzoek verwijderd.

Vooraf:

1. Mijzelf voorstellen, koffie of thee aanbieden en bedanken voor deelname.
2. Dit interview wordt opgenomen, duurt ongeveer drie kwartier tot een uur
3. Toestemmingsformulier tekenen
4. Uitleg geven van het onderzoek; Ik doe onderzoek naar hoe ouders en pedagogisch medewerkers kinderen (die niet, of geen Nederlands,) kunnen helpen in de sociaal-emotionele ontwikkeling door inzet van delen van speltherapie. Met name door inzet van ouderbegeleiding en de therapeutische relatie.

Kennismaking:

1. Hoe oud is u kind nu, waarvoor had u kind een vve-indicatie en hoe lang heeft u kind dit programma gevolgd? Nog andere bijzonderheden?

Kinderopvang en pedagogisch medewerkers:

1. Hoe ervaarde je de kinderopvang voor de algemene ontwikkeling van uw kind?
2. Wat is helpend geweest en wat is niet helpend geweest?
Uitleggen begrip sociaal-emotioneleontwikkeling.
3. Ziet u dit terug? Hoe denk u dat de pedagogisch medewerkers hieraan hebben gewerkt?
4. Vind u dat er voldoende wordt ingespeeld op de sociaal-emotionele ontwikkeling?
5. Hoe zou dit anders kunnen>

Ouders zelf/ thuis:

1. U kreeg/krijgt ook een vve thuisprogramma, is deze helpend? En zo ja wat?
2. Loopt u thuis ergens tegen aan met uw kind?
3. Wat doet u thuis om de sociaal-emotionele ontwikkeling te stimuleren?
4. Waar en hoe zou u meer kennis/informatie willen over, dit thema? Bv. ouderbegeleiding.

Afsluiting:

1. Bedanken voor de tijd
2. Als ik nog vragen heb mag ik deze dan nog na sturen?
3. Heeft u zelf nog vragen?

Bijlage 4: Interviewleidraad pedagogisch medewerkers

1.1 Doel van de interviews

Het doel van het interview is om de ervaring van pedagogisch medewerkers te krijgen die met kinderen werken die niet, of geen Nederlands, spreken. De knelpunten die zij ervaren, de werkwijze die zij gebruiken, de tools die ze inzetten etc. om de doelgroep zo goed mogelijk te ondersteunen in de sociaal-emotionele ontwikkeling. Daarbij hoe zij over het vve-thuis programma, ouderbegeleiding (zoals in speltherapie) en wat zij doen om een relatie aan te gaan met een kind die niet, of geen Nederlands spreken.

1.2 Opzet van het interview

Onderstaande vragen worden gesteld aan ouders, het in een semi-gestructureerd interview. Hierdoor is er ruimte voor eigen inbreng van ouders, zodat zoveel mogelijk relevante topics besproken worden. Echter wordt met behulp van de interviewleidraad enige structuur aangebracht, zodat achteraf ieder geval antwoord gekregen is op de topics die nodig zijn om de deelvragen te beantwoorden.

Het interview wordt opgenomen, deze worden enkel voor eigen gebruik ingezet en worden bij afronding van dit onderzoek verwijderd.

Vooraf:

1. Mijzelf voorstellen.
2. Dit interview wordt opgenomen, duurt ongeveer drie kwartier
3. Toestemmingsformulier tekenen
4. Uitleg geven van het onderzoek; Ik doe onderzoek naar hoe ouders en pedagogisch medewerkers kinderen (die niet, of geen Nederlands, spreken) kunnen helpen in de sociaal-emotionele ontwikkeling door inzet van delen van speltherapie. Met name door inzet van ouderbegeleiding en de therapeutische relatie vanuit speltherapie.

Kennismaking:

1. Wat is uw functie momenteel, welke en hoelang heeft u ervaring en hoeveel dagen werkt(te) u met deze doelgroep. Wat is uw leeftijd? Welke opleiding heeft u gedaan, daarna nog cursussen?

Kinderen die niet, of geen Nederlands spreken:

Uitleggen wat ik onder de sociaal-emotionele ontwikkeling versta.

1. Wat doet u om aan de sociaal-emotionele ontwikkeling te werken?
2. Welke knelpunten ervaart u wat betreft de sociaal-emotionele ontwikkeling?
3. Welke knelpunten ervaart u als het gaat om kinderen die niet, of geen Nederlands spreken?
4. Hoe werkt u aan de sociaal-emotionele ontwikkeling bij kinderen die niet, of geen Nederlands spreken?
5. Wat is helpend geweest en wat is niet helpend geweest in het stimuleren van de sociaal emotionele ontwikkeling?
6. Vind u dat er (algemeen gezien door pm'ers) voldoende wordt ingespeeld op de sociaal-emotionele ontwikkeling? Waarom denk u dat deze zo belangrijk is?

7. Ervaart u genoeg vaardigheden/kennis? Hoe komt u hieraan? Is de opleiding hier helpend geweest? Hoe zou dit anders kunnen?

8. Waarom is de sociaal-emotionele ontwikkeling zo belangrijk

Therapeutische relatie: (het kind de regie; volgen; beschikbaar zijn; metalliseren; exploreren onvoorwaardelijke acceptatie) (**Mentaliseren** betekent dat u gedrag van uzelf en anderen kunt begrijpen door ze te koppelen aan mentale toestanden.)

1. Therapeutische relatie zoals in speltherapie uitleggen.
2. Denkt u dat deze van meerwaarde kan zijn in uw werk met kinderen die niet, of geen Nederlands spreken? Hoe ziet u dit voor ze? Kunnen pm'ers dit al?
3. Hoe bouwt u dit op met een kind? Hoe ziet dat eruit? Is er een verschil bij kinderen die wel (Nederlands) praten.
4. Zou u hier zelf meer kennis/begeleiding in willen?

Vve thuis programma /ouders zelf:

1. Bent u bekend met het vve-thuis programma?
2. Hoe ervaart u dit voor ouders?
3. Is er een rol voor ouders wat betreft de ontw. van het kind?
4. Wat denkt u dat ouders nodig hebben om hun kind in de de se ontw. te ondersteunen? U heeft een eigen praktijk, geeft u begeleiding en hoe doet u dit dan?
5. Wat denkt u dat ouders zelf al voor hun kind kunnen doen om de sociaal-emotionele ontwikkeling te stimuleren?
6. Zou u zelf een rol kunnen spelen in ouderbegeleiding?

Afsluiting:

1. Bedanken voor de tijd
2. Als ik nog vragen heb mag ik deze dan nog na sturen?
3. Heeft u zelf nog vragen?

Bijlage 5: Interviewleidraad vve-coördinator

1.1 Doel van de interviews

Het doel van het interview is om de helder te krijgen wat belangrijk is in het begeleiden van kinderen die niet, of geen Nederlands, spreken. Hoe ziet een vve specialist het belang van de therapeutische relatie (vanuit speltherapie) en ouderbegeleiding. Waar zij denkt dat pedagogisch medewerker en ouders tegen aan lopen in de ondersteuning van de sociaal-emotionele ontwikkeling bij kinderen die niet, of geen Nederlands, spreken. Knelpunten in kaart brengen, mogelijkheden van de pedagogisch medewerker in relatie tot de therapeutische relatie in kaart brengen en de behoefte en belang van ouderbegeleiding in kaart brengen en daarbij aan wat ouderbegeleiding dan zou moeten voldoen.

1.2 Opzet van het interview

Onderstaande vragen worden gesteld aan vve specialist, het in een semigestructureerd interview. Hierdoor is er ruimte voor eigen inbreng van ouders, zodat zoveel mogelijk relevante topics besproken worden. Echter wordt met behulp van de interviewleidraad enige structuur aangebracht, zodat achteraf ieder geval antwoord gekregen is op de topics die nodig zijn om de deelvragen te beantwoorden.

Het interview zal via zoom plaatsvinden, hierdoor wordt vooraf geen koffie/thee aangeboden en zal het toestemmingsformulier via de mail worden ingevuld. Ook voorstellen zal niet nodig zijn aangezien ik de vve specialist al ken.

Het interview wordt opgenomen, deze worden enkel voor eigen gebruik ingezet en worden bij afronding van dit onderzoek verwijderd.

Vooraf:

1. Bedanken voor deelname en even kletsen over hoe het nu gaat.
2. Dit interview wordt opgenomen en duurt ongeveer drie kwartier.
3. Uitleg geven van het onderzoek; Ik doe onderzoek naar hoe ouders en pedagogisch medewerkers kinderen (die niet, of geen Nederlands,) kunnen helpen in de sociaal-emotionele ontwikkeling door inzet van delen van speltherapie. Met name door inzet van ouderbegeleiding en de therapeutische relatie. (De begrippen heb ik voor mijzelf uitgewerkt en kan ik toelichten). Aangeven dat ik vooral benieuwd ben naar haar visie hierop vanuit haar professionele rol.

Pedagogisch medewerkers:

1. Met welke vragen komen pedagogisch medewerkers in de cursus?
2. Waar denkt u/ziet u dat pedagogisch medewerkers voornamelijk tegen aanlopen in de begeleiding van de sociaal-emotionele ontwikkeling bij peuters. En wat gaat al goed?
3. En hoe zit dat als kinderen niet (Nederlands) spreken?
4. Therapeutische relatie > uitleg geven. Denkt u dat daar een mogelijkheid ligt voor de pedagogisch medewerkers, zo ja hoe zouden ze dat het beste kunnen aanpakken?
5. Hoe kan de therapeutische relatie bijdragen aan de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen die niet, of geen Nederlands, spreken?

Ouders zelf/ thuis:

1. U geeft ook training in ouderbetrokkenheid in de vve, waarom is die ouderbetrokkenheid zo belangrijk?
2. Waar lopen ouders tegen aan?

3. Wat kunnen ouders (met kinderen die niet, of geen Nederlands,) zelf al doen om de sociaal-emotionele ontwikkeling te vergroten?
4. Wat zouden ouders nodig hebben? Ouderprogramma, 1 op 1 begeleiding?

Ouderbegeleiding:

1. Ouderbegeleiding in speltherapie uitleggen > zouden daar meerwaarde zijn wat betreft de vve en wie zouden dit kunnen geven, de pedagogisch medewerker? (Bv. Laagdrempeliger voor ouders, frequenter, veiliger, meer aangepast op de ouder etc).
2. Waar zou het aan moeten voldoen?
3. Hoe kan ouderbegeleiding bijdragen aan de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen die niet, of geen Nederlands, spreken?

Afsluiting:

1. Bedanken voor de tijd
2. Als ik nog vragen heb mag ik deze dan nog na sturen?
3. Heeft u zelf nog vragen?

Bijlage 6: Interviewleidraad vve-cursusleidster

1.1 Doel van de interviews

Het doel van het interview is om de helder te krijgen wat belangrijk is in het begeleiden van kinderen die niet, of geen Nederlands, spreken. Hoe ziet een vve specialist het belang van de therapeutische relatie (vanuit speltherapie) en ouderbegeleiding. Waar zij denkt dat pedagogisch medewerker en ouders tegen aan lopen in de ondersteuning van de sociaal-emotionele ontwikkeling bij kinderen die niet, of geen Nederlands, spreken. Knelpunten in kaart brengen, mogelijkheden van de pedagogisch medewerker in relatie tot de therapeutische relatie in kaart brengen en de behoefte en belang van ouderbegeleiding in kaart brengen en daarbij aan wat ouderbegeleiding dan zou moeten voldoen.

1.2 Opzet van het interview

Onderstaande vragen worden gesteld aan vve specialist, het in een semi-gestructureerd interview. Hierdoor is er ruimte voor eigen inbreng van ouders, zodat zoveel mogelijk relevante topics besproken worden. Echter wordt met behulp van de interviewleidraad enige structuur aangebracht, zodat achteraf ieder geval antwoord gekregen is op de topics die nodig zijn om de deelvragen te beantwoorden.

Het interview zal via zoom plaatsvinden, hierdoor wordt vooraf geen koffie/thee etc aangeboden en zal het toestemmingsformulier via de mail worden ingevuld. Ook voorstellen zal niet nodig zijn aangezien ik de vve specialist al ken.

Het interview wordt opgenomen, deze worden enkel voor eigen gebruik ingezet en worden bij afronding van dit onderzoek verwijderd.

Vooraf:

1. Bedanken voor deelname en even kletsen over hoe het nu gaat.
2. Dit interview wordt opgenomen en duurt ongeveer drie kwartier.
3. Uitleg geven van het onderzoek; Ik doe onderzoek naar hoe ouders en pedagogisch medewerkers kinderen (die niet, of geen Nederlands, spreken) kunnen helpen in de sociaal-emotionele ontwikkeling door inzet van delen van speltherapie. Met name door inzet van ouderbegeleiding en de therapeutische relatie. (De begrippen heb ik voor mijzelf uitgewerkt en kan ik toelichten). Aangeven dat ik vooral benieuwd ben naar haar visie hierop vanuit haar professionele rol.

Pedagogisch medewerkers:

- Met welke vragen komen pedagogisch medewerkers in de cursus?
- Waar denkt u/ziet u dat pedagogisch medewerkers voornamelijk tegen aanlopen in de begeleiding van de sociaal-emotionele ontwikkeling bij peuters. En wat gaat al goed?
- En hoe zit dat als kinderen niet (Nederlands) spreken?
- Therapeutische relatie > uitleg geven. Denkt u dat daar een mogelijkheid ligt voor de pedagogisch medewerkers, zo ja hoe zouden ze dat het beste kunnen aanpakken?
- Hoe kan de therapeutische relatie bijdragen aan de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen die niet, of geen Nederlands, spreken?

Ouders zelf/ thuis:

5. U geeft ook ook training in ouderbetrokkenheid in de vve, waarom is die ouderbetrokkenheid zo belangrijk?

6. Waar lopen ouders tegen aan?
7. Wat kunnen ouders (met kinderen die niet, of geen Nederlands, spreken) zelf al doen om de sociaal-emotionele ontwikkeling te vergroten?
8. Wat zouden ouders nodig hebben? Ouderprogramma, 1 op 1 begeleiding?

Ouderbegeleiding:

2. Ouderbegeleiding in speltherapie uitleggen > zouden daar meerwaarde zijn wat betreft de vve en wie zouden dit kunnen geven, de pedagogisch medewerker? (Bv. Laagdrempeliger voor ouders, frequenter, veiliger, meer aangepast op de ouder etc).
3. Waar zou het aan moeten voldoen?
4. Hoe kan ouderbegeleiding bijdragen aan de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen die niet, of geen Nederlands, spreken?

Afsluiting:

9. Bedanken voor de tijd
10. Als ik nog vragen heb mag ik deze dan nog na sturen?
11. Heeft u zelf nog vragen?

Bijlage 7: Interviewleidraad speltherapeuten

1.1 Doel van de interviews

Het doel is om de speltherapeut in te zetten als expert. Zij weet uiteindelijk het beste hoe speltherapie werkt en hoe (delen daarvan) ingezet kunnen worden om tot het beste resultaat te komen. Ik leg de antwoorden en ervaringen van de ouders/vve coördinator/ vve cursusleidster en pedagogisch medewerkers voor aan de speltherapeuten. Daarbij wil ik de speltherapeut om tips vragen, zodat het zo goed mogelijk in de kinderopvang kan worden geïmplementeerd.

1.2 Opzet van het interview

Onderstaande vragen worden gesteld aan vve specialist, het in een semigestructureerd interview. Hierdoor is er ruimte voor eigen inbreng van ouders, zodat zoveel mogelijk relevante topics besproken worden. Echter wordt met behulp van de interviewleidraad enige structuur aangebracht, zodat achteraf ieder geval antwoord gekregen is op de topics die nodig zijn om de deelvragen te beantwoorden.

Het interview wordt opgenomen, deze worden enkel voor eigen gebruik ingezet en worden bij afronding van dit onderzoek verwijderd.

Vooraf:

1. Bedanken voor deelname en even kletsen over hoe het gaat.
2. Dit interview wordt opgenomen en duurt ongeveer drie kwartier.
3. Uitleg geven van het onderzoek;
4. Aangeven dat ik eerdere interviews heb gedaan en nu die resultaten voorleg om het beeld van de speltherapeut te krijgen.

Sociaal-emotionele ontwikkeling:

1. Pedagogisch medewerker geeft aan dat sociaal emotionele ontwikkeling de basis is, eerst moet dat goed zitten, voordat er aan andere ontwikkelingsgebieden gewerkt kan worden. > Hoe denkt u daarover?
2. Is de sociaal-emotionele ontwikkeling in speltherapie belangrijk?
3. Hoe werkt u aan de sociaal-emotionele ontwikkeling bij kinderen?
4. Is dat anders dan bij kinderen die niet, of geen Nederlands, spreken?
5. > Pedagogisch medewerker geeft aan, vooral nabij zijn, blijven praten en non-verbaal rust en warmte uitstralen en het kind zien. Weinig verschil bij kinderen die wel praten.
6. Is dit vergelijkend met wat u vindt? Zijn er nog aanvullingen/tips?

Therapeutische relatie:

5. De pedagogisch medewerker zegt observeren, blijven praten, etc. Hoe zie het eruit in de spelkamer? Bijna hetzelfde als een band opbouwen om aan de sociaal-emotionele ontwikkeling te werken. Is het ook vergelijkend?
Hoe draagt de therapeutische bijdrage bij binnen de spelkamer?
6. Hoe kan de therapeutische relatie bijdragen aan de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen die niet, of geen Nederlands, spreken?

7. Pedagogisch medewerkers ervaren te weinig kennis en vaardigheden, wat zijn tips om meteen te implementeren? Daarbij zeggen ze de één heeft het en de ander niet. Hoe denkt u daarover? Is de therapeutische relatie iets wat je hebt of kan je het aanleren. Hoe zouden ze dat kunnen aanleren? Wat moet de pedagogisch medewerker weten/kunnen?

Ouderbegeleiding:

7. Ouders geven aan een belang te zien van ouderbegeleiding, maar vinden de grote groep en de stof die behandeld niet relevant. Sluit niet aan bij de behoefte. > Waarom is ouderbegeleiding zo belangrijk?
8. Waar draagt ouderbegeleiding aan bij?
9. Kan het bijdragen aan de sociaal-emotionele ontwikkeling?
10. Waar lopen ouders voornamelijk tegen aan?
11. Hoe kan ouderbegeleiding bijdragen aan de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen die niet, of geen Nederlands, spreken?
12. Wat is het belangrijkste dat ouders kunnen doen? Als je één ding moet noemen?

Afronding:

4. Welke tips zou jij ouders willen meegeven? Om te werken aan de sociaal-emotionele ontwikkeling?
5. Welke tips zou jij de pedagogisch medewerker willen meegeven? In het werken aan de sociaal-emotionele ontwikkeling?
6. Denkt u dat de kinderopvang geschikt is om deze delen (ouderbegeleiding en therapeutische relatie) te implementeren?

Afsluiting:

1. Bedanken voor de tijd
2. Als ik nog vragen heb mag ik deze dan nog na sturen?
3. Heeft u zelf nog vragen.

Bijlage 8: Codeschema

Bijdrage aan de sociaal-emotionele ontwikkeling. (4:5, 4:36, 5:14, 5:19, 5:52, 5:78, 6:7, 6:21, 6:55, 7:38, 7:39, 9:158, 10:12, 10:110)	De bijdrage die de pedagogisch medewerker kan leveren.	Communicatie	Betrekken in spel (5:51, 5:23, 6:66, 7:143)
			Blijven praten (3:33, 3:41, 3:84, 4:20, 4:21, 4:29, 4:62, 4:91, 5:32, 6:27, 7:70, 9:26, 9:30, 9:130, 10:23)
			Collega's benutten, afstemmen (3:119, 3:126, 4:74, 4:116, 4:151, 4:164, 4:165, 5:91, 5:102, 5:143, 6:77, 6:84, 6:85, 6:86, 6:87, 7:30, 7:58, 7:98, 7:172, 8:52)
			Dagritme kaarten (3:35, 6:49, 9:32)
			Echt luisteren (zonder oordeel) (8:73, 10:134, 10:183, 10:186, 10:189, 10:230, 10:231)
			Ervaring (3:46, 3:51, 3:117, 3:118, 4:120, 4:152, 5:90, 7:167, 7:127, 7:129, 7:168, 9:112)
			Gebaren (2:5, 2:8, 2:30, 2:31, 2:32, 2:40, 3:24, 4:64, 4:65, 5:5, 5:11, 5:38, 6:5, 6:6, 6:16, 6:17, 6:29, 6:31, 6:34, 6:47, 6:109, 7:137, 10:19, 10:28, 10:41)
			Interactie (3:75, 7:76, 8:19, 8:20, 8:150)
			Manier van praten (2:49, 3:42, 3:43, 4:22, 4:23, 4:24, 4:25, 4:26, 5:31, 5:33, 5:34, 5:36, 6:116, 7:71, 8:42, 9:139, 10:25, 10:26, 10:27, 10:32, 10:54, 10:55)
			Observeren (1:52, 3:52, 5:58, 5:59, 5:60, 5:61, 5:62, 5:63, 6:15, 6:35, 7:7, 7:8, 7:9, 7:115, 7:22, 7:23, 7:124, 7:125, 7:126, 8:2, 8:3, 8:8, 8:18, 8:26, 8:31, 8:70, 8:100, 8:166, 8:121, 8:141, 8:167, 9:34, 9:38, 9:77, 9:110, 9:115, 9:136, 9:155, 10:42)
			Spelen (1:3, 3:23, 5:40, 6:60, 7:67, 7:119, 7:154, 8:106, 8:107, 8:108, 9:44, 9:123, 9:144)
			Spelmateriaal (1:7, 2:37, 3:65, 3:63, 3:137, 3:138, 4:87, 4:124, 6:134, 7:169, 7:186, 8:91, 8:96, 8:97, 9:36, 9:45, 9:70, 9:145)
			Taal aanbieden, benoemen (1:10, 1:16, 1:18, 1:39, 3:21, 4:27, 4:89, 4:93, 4:97, 4:99, 5:12, 5:35, 5:48, 5:138, 6:28, 6:32, 6:33, 6:116, 7:69, 7:71, 7:80, 8:36, 8:41, 8:44, 8:117, 9:31, 9:33, 9:131)
			Voordoen (1:19, 3:6, 3:93, 3:100, 6:18, 6:23, 7:68, 10:35)
			Checken, Actieve taal (6:117, 8:110, 8:113, 8:115)
			Te verbaal/overvragen (5:37, 5:45, 5:55, 5:67, 5:69, 5:76, 8:7, 8:9, 8:23, 8:111, 9:20, 9:41)
		De behoefte van het kind	Aandacht vragen (4:78, 6:72)
			Aanleiding van gedrag (2:25, 10:101, 10:286, 10:288)
			Aansluiten (1: 32, 2:85, 3:40, 3:37, 3:85, 4:38, 4:158, 5:128, 5:64, 5:149, 6:120, 7:155, 7:165, 7:184, 8:87, 8:114, 8:153, 9:11, 9:23, 9:37, 9:51, 9:72, 9:79, 9:119, 9:133, 9:156, 10:57, 10:149)
			Autonomie (2:35, 3:12, 3:67, 3:59, 3:62, 3:77, 4:112, 7:53, 10:129, 10:132)
			Behoeft leren kennen (10:97, 10:295)
			Behoeft zien (1:36, 2:58, 3:31, 3:52, 5:109, 9:13, 9:121, 10:56)
			Emotie mag er zijn, uiten door emotie (boos) (1:22, 2:29, 4:10, 4:11, 4:12, 4:57, 5:56, 9:89, 10:257, 10:73, 10:107, 10:262)
			Erkennen (3:28, 4:56, 6:80, 6:81, 7:45, 8:86, 9:98, 10:10, 10:37, 10:106, 10:122, 10:123, 10:124, 10:139, 10:195, 10:205, 10:252, 10:256)
			Gedrag komt voort uit behoefte (2:21, 3:16, 9:29, 9:93, 10:117, 10:118, 10:182, 10:285, 10:287, 10:289, 10:290, 10:299)
			Inspelen op behoefte (2:38, 2:39, 8:75)
			Leren van elkaar (1:6, 1:17, 1:20, 3:8, 3:124, 4:63, 4:111, 4:127, 4:128, 4:129, 5:53, 6:94, 7:17, 7:73, 8:105, 10:154, 10:222, 10:225)
			Niet voorzien in behoefte (6:70, 6:71, 6:82, 6:92, 7:49, 7:50, 9:101, 10:140, 10:260)
			Op zijn tempo (5:54, 5:57, 5:66, 5:79, 7:81, 7:89, 7:94, 7:117)
			Regie (2:35, 5:65, 5:108, 5:111, 5:118, 7:53, 9:8, 9:55, 9:56, 9:142, 9:143, 10:64, 10:68, 10:72, 10:75, 10:76, 10:77, 10:78, 10:79, 10:80, 10:81, 10:85, 10:86, 10:92, 10:96, 10:114)
			Serius nemen (2:53, 10:108, 10:261)
			Spiegelen (9:35, 10:13, 10:36)
			Zichzelf durven te laten zien/uiten (1:13, 9:9, 10:71, 10:39, 10:88, 10:102, 10:157)
			Behoeft van kind afschrijven (6:127, 6:130, 8:47, 9:91, 10:104, 10:015, 10:113, 10:125, 10:264, 10:293, 10:294, 10:296)
		Therapeutische relatie (5:100, 9:58, 9:59, 10:188)	Affiniteit (4:42, 4:43, 4:75, 4:76, 6:83, 6:125, 6:126, 6:128, 6:129, 6:131, 6:133, 7:130, 7:131, 9:7)
			Afstand (2:24, 3:11, 3:47, 3:48, 3:70, 3:78, 3:76, 7:114)
			Band opbouwen/ connectie, contact maken (2:9, 3:83, 4:68, 4:74, 5:41, 5:96, 5:107, 5:129, 8:81, 8:77, 8:78, 8:82, 8:135, 8:151, 8:168, 8:169, 8:170, 9:5, 9:27, 9:57, 9:152, 10:2, 10:254)
			Beschikbaar zijn, nabij zijn (3:29, 3:30, 3:32, 3:74, 3:142, 4:84, 5:25, 5:26, 5:27, 5:30, 5:39, 5:43, 5:44, 5:46, 5:122, 6:65, 6:68, 7:93, 7:121, 8:99, 9:54, 10:9, 10:15, 10:16, 10:22, 10:30, 10:33, 10:43, 10:47, 10:70, 10:74, 10:187)
			Bijtscholing (3:50, 3:53, 3:54, 3:122, 3:123, 3:125, 3:131, 4:113, 4:104, 4:105, 4:106, 4:107, 4:119, 4:159, 4:162, 4:166, 5:94, 5:87, 5:88, 5:89, 5:92, 5:95, 5:120, 5:125, 5:123, 5:124, 5:152, 5:153, 5:154, 5:158, 5:121, 5:126, 5:155, 5:157, 6:1, 6:2, 6:3, 6:123, 7:109, 7:128, 8:55, 8:56, 8:57, 8:58, 8:59, 8:62, 8:63, 8:64, 9:76, 9:82, 10:151, 10:162, 10:165, 10:167, 10:292)
			Compliment (3:82, 6:46, 6:48, 7:44, 7:48)
			Echt zien (1:35, 1:37, 1:42, 1:43, 1:53, 1:54, 2:57, 4:90, 6:62, 6:64, 7:33, 7:34, 7:35, 7:41, 8:4, 8:5, 8:6, 8:32, 8:85, 8:143, 9:42, 9:109, 10:20, 10:40, 10:51, 10:53, 10:160)
			Eén op één/ kleine groepjes (1:11, 1:49, 1:50, 1:51, 3:10, 3:132, 5:103, 5:110, 7:19, 7:149, 7:150, 7:185, 8:45, 8:8)
			Eerst veiligheid (1:44, 1:47, 1:48, 3:1, 3:2, 3:5, 3:87, 3:92, 4:3, 4:6, 4:8, 4:33, 4:50, 4:69, 4:122, 4:123, 4:52, 4:54, 5:15, 5:16, 5:18, 5:20, 5:21, 5:160, 6:43, 6:44, 6:52, 6:54, 6:56, 6:57,

			6:88, 6:118, 6:124, 7:3, 7:5, 7:28, 7:65, 7:158, 8:17, 8:28, 8:33, 8:39, 8:49, 8:53, 8:76, 8:103, 9:3, 9:64, 9:150, 8:30, 9:4, 10:4, 10:14, 10:17, 10:46, 10:48, 10:50, 10:153) Exploreren (6:73, 6:122, 7:104, 7:148, 7:151, 7:152, 9:15, 10:98, 10:121) Geen oordeel (8:71, 8:133, 8:160, 10:147, 10:184) Meespelen (3:68, 3:69, 3:71, 3:73, 3:79, 4:134, 5:22, 5:24, 5:42, 5:47, 6:8, 6:67, 7:15, 7:61, 7:120, 8:116, 9:14, 10:150) Non-verbaal (1:23, 2:42, 3:36, 4:15, 4:16, 4:17, 4:18, 4:19, 4:39, 4:70, 5:28, 6:25, 6:26, 6:24, 6:42, 7:75, 7:77, 7:78, 8:54, 9:25, 10:11, 10:164, 10:213, 10:255) Onverdeelde aandacht (3:17, 3:56, 3:86, 4:80, 4:81, 4:82, 4:86, 4:88, 5:104, 5:106, 5:114, 6:37, 6:40, 6:41, 7:21, 7:42, 7:47, 7:97, 7:102, 7:105, 7:106, 7:108, 7:122, 7:162, 8:65, 8:131, 9:39, 9:127, 9:132, 9:138, 9:139, 9:140, 10:181) Onvoorwaardelijke acceptatie (2:17, 3:89, 4:9, 4:55, 5:113, 5:115, 7:86, 7:90, 7:95, 8:11, 8:22, 8:71, 9:46, 9:52, 9:53, 10:45, 10:111, 10:114, 10:115, 10:116, 10:119, 10:295, 10:298) Ruimte (6:58, 6:59, 7:29, 8:90, 8:93, 8:94, 8:95, 8:125, 8:126) Verwoorden (4:94, 4:95, 4:96, 6:14, 6:69, 7:54, 10:18, 10:38) Vertrouwen krijgen (2:12, 2:14, 2:15, 3:14, 3:34, 3:80, 3:88, 4:40, 4:41, 5:114, 4:73, 9:6, 9:148, 9:151, 10:250) Volgen (1:15, 4:35, 4:55, 5:117, 6:119, 7:142, 7:114, 9:8, 10:58, 10:91, 10:130, 10:131, 10:142, 10:143, 10:148, 10:272) Eigen emotie (3:26, 4:44, 4:45, 4:47, 4:49, 7:55, 9:50, 9:61, 9:87) Verandering moeilijk vinden (5:82, 5:83, 5:85, 7:62, 7:110, 7:101)
		Ouderbegeleiding (3:114)	Advies/ voordoen (2:101, 3:7, 3:45, 3:72, 3:95, 3:102, 3:104, 3:111, 3:129, 3:140, 4:84, 4:150, 4:170, 4:171, 5:122, 6:96, 7:113, 8:148, 9:111, 10:237) Contact maken/contactmomenten (3:106, 8:154, 9:104, 10:220, 10:249) Cultuur (3:38, 4:137, 6:11, 6:39, 6:115, 8:67, 8:69) Eén op één/kleine groepjes (1:31, 1:34, 2:81, 2:82, 2:86, 4:148, 5:131, 7:32, 7:194, 7:176, 7:183, 9:107) Gesprekken (4:168, 5:148, 6:114, 7:26, 7:177, 10:248) Houding (4:71, 5:150, 6:95, 7:31, 8:74, 8:137, 9:105, 9:116, 10:99, 10:189, 10:191, 10:192, 10:193, 10:194) In hun kracht zetten (3:112, 6:112, 10:207, 10:208, 10:210, 10:211, 10:212) Inspelen op behoefte (1:130, 2:63, 2:65, 2:83, 3:4, 4:72, 4:130, 4:139, 4:143, 4:149, 5:132, 5:156, 6:104, 7:190, 7:145, 7:174, 7:193, 8:68, 8:138, 8:139, 8:142, 8:145, 8:146, 8:147, 8:152, 8:157, 8:174, 8:175, 8:159, 10:217, 10:219, 10:224) Laagdrempelig (2:94, 2:95, 3:115, 3:120, 5:142, 5:145, 6:98, 6:101, 6:106, 7:179, 8:155, 10:251) Samenwerken (2:61, 3:107, 3:130, 3:127, 3:128, 4:169, 5:6, 5:9, 5:10, 6:105, 6:111, 6:113, 8:140, 9:1, 9:99, 9:100, 9:103, 10:66, 10:196, 10:197, 10:203) Sparren (1:26, 2:4, 3:99, 4:15, 5:7, 5:140, 7:191, 7:192, 8:149, 9:118, 10:221, 10:240) Thema overdracht (1:29, 3:94, 4:140, 4:144, 4:145, 5:130, 8:127, 8:128, 10:215, 10:216, 10:218) Vaardigheden aanreiken aan ouders (2:70, 3:103, 3:109, 3:110, 5:139, 10:204, 10:209, 10:232, 10:247)
	De bijdrage die de ouders kunnen leveren.	Wat is belangrijk om als ouders te kunnen doen?	Actief thuis aan de slag (1:24, 1:27, 1:28, 1:30, 2:1, 2:74, 2:75, 2:99, 4:125) Behoeftes erkennen (7:46, 9:96) Betrokkenheid (2:73, 2:84, 6:100, 7:173, 8:165, 8:173, 9:153) Boekjes lezen (3:97, 3:136, 3:139, 4:126, 4:133, 5:133, 9:128) Echt luisteren (8:130, 8:163, 9:50, 9:78, 9:135, 9:137, 9:146, 10:180, 10:183, 10:186, 10:189) Eigen behoefte (10:247, 10:276, 10:278, 10:279, 10:280, 10:283, 10:284) (In eigen taal) gesprekjes voeren (1:25, 5:135, 8:43, 8:172) Themagericht (4:141, 7:195, 8:37) Tijd aan kind (4:135, 8:129, 8:161, 8:162, 8:164, 8:171, 9:124, 9:125, 9:126, 9:129, 10:141) Voorbijgaan aan behoefte van kind (10:263, 10:265, 10:266, 10:267, 10:281) Onwetendheid (3:105, 3:113, 3:134, 4:136, 5:80, 5:81, 8:136)

Bijlage 9: Observatie

Observatie

Kring

Aanraken	6 keer
Compliment geven	1 keer
Erkenning	--
Gebaren	4 keer
Keuze geven (regie)	---
Mimiek (non-verbaal)	5 keer
Observeren	--
Onverdeelde aandacht	--
Samen spelen	--
Verwoorden	Drie keer
Volgen	--

Vrij spel

Aanraken	Zeven keer
Compliment geven	Zes keer
Erkenning	--
Gebarentaal	Zeven keer
Keuze geven (regie)	Twee keer
Mimiek (non-verbaal)	Acht keer
Observeren	Twee keer
Onverdeelde aandacht	2 keer (ongeveer twee minuten)
Samen spelen	Vier keer
Verwoorden	Elf keer
Volgen	Twee keer

Begeleid spel

Aanraken	Zes keer
Compliment geven	Twee keer
Erkenning	--
Gebarentaal	Twee keer
Keuze geven (regie)	--
Mimiek (non-verbaal)	Vijf keer
Observeren	Eén keer
Onverdeelde aandacht	Drie keer (ongeveer voor twee minuten)
Samen spelen	Drie keer
Verwoorden	Vijf keer
Volgen	Eén keer

Eet moment

Aanraken	Twee keer
Compliment geven	Drie keer
Erkenning	--
Gebarentaal	Vier keer
Keuze geven (regie)	Twee keer
Mimiek (non-verbaal)	Vijf keer
Observeren	Eén keer
Onverdeelde aandacht	--
Samen spelen	--
Verwoorden	Drie keer
Volgen	--

Bijzonderheden:

- Weinig tot geen afstemming/overleg met collega's, geen verdeling gezien taken
- Er wordt veel 'nee' gezegd tegen kinderen, zonder uitleg
- Collega's praten onderling met elkaar
- Rustige, zachte stem wanneer ze praten met een kind, maar boze harde stem wanneer ze een kind aanspreken op iets wat niet mag.
- Vijftien keer een waardeoordeel
- Spelen in kleine groepjes.